

Ба 10.233

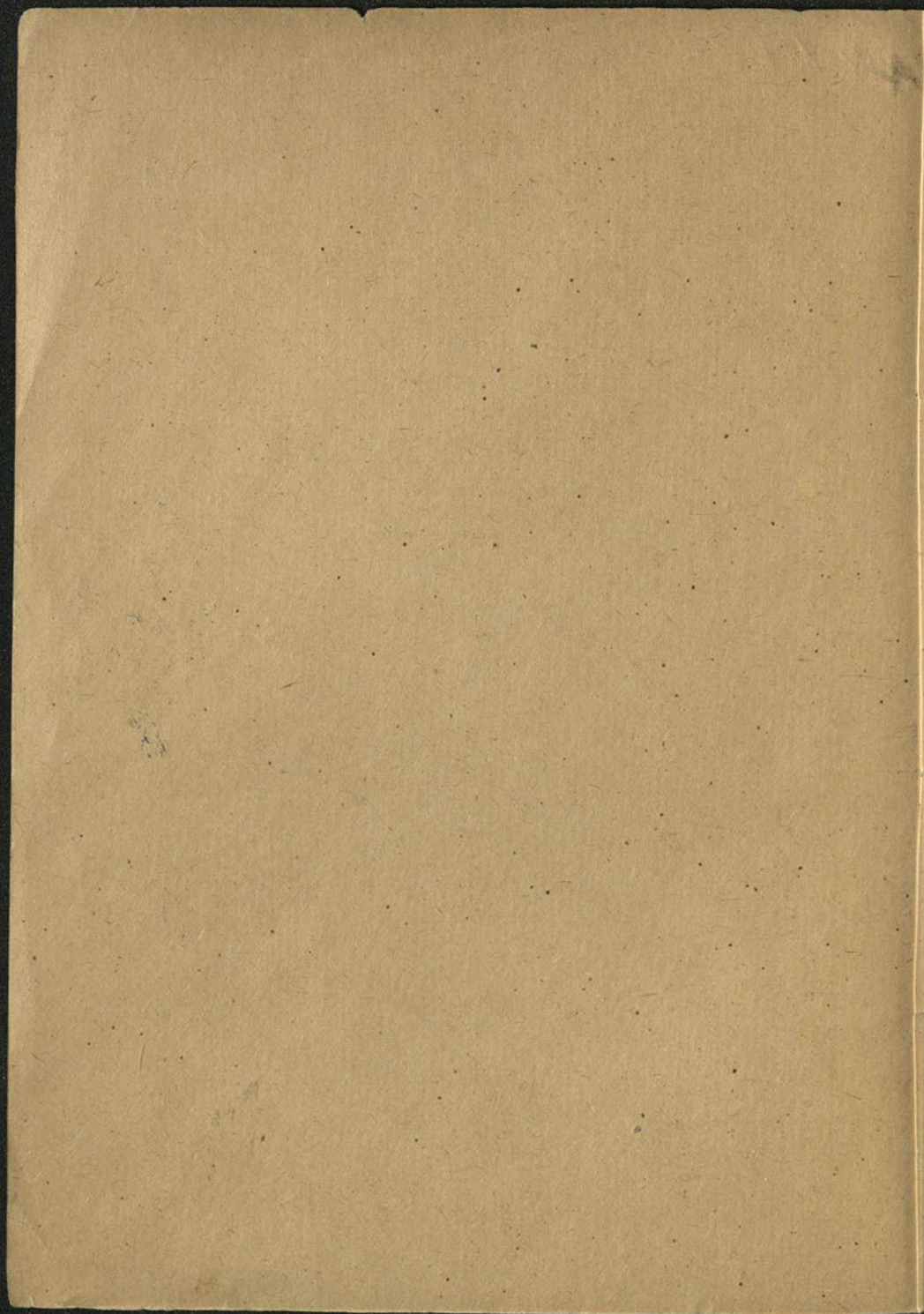
Віталі Вольскі
**ЦУДОЎНАЯ
ДУДКА**

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

ДЗЕРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
МІНСК 1945

~~25852~~

Ба 10233

ВІТАЛЬ ВОЛЬСКІ

ЦУДОЎНАЯ ДУДКА

П'еса ў 3-х дзях

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
МІНСК 1945

Ивв. 1953 г. бн 10233

В.А. елльсон
1954 г.

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ

Янка-пастух

Бацька

Маці

Марынка

Пан

Войт

Кароль Дурымонт

Канцлер

Астралог

Повар

Стары слуга

Прыдворны паэт

Каралева

Сыны караля (2)

Дочкі караля (2)

Начальнік варты

Ганец

Велікан

Кат з сякерай

Прыдворныя, вартавыя, слугі, сяляне, гайдукі.

АКТ ПЕРШЫ
КАРЦІНА ПЕРШАЯ

У бацькоў

Бедная сялянская хата на ўзгорку, ля ўскраіны вёскі. Каля хаты дрэва з гняздом бусла. Летні вечар. На прызбе сядзіць маці і латае старую кашулю, спяваючы журботную песню. Навокал далёка раскінуўся беларускі краявід.

Маці (спявае). Як малою я ў калысцы ляжала, —
Гора за мною ў галавах стаяла,
Як малою каля лаўкі хадзіла, —
Гора мяне за ручку вадзіла.
Я ад гора за сіняе мора, —
Гора за мной у чаўночку плыве.
Я ад гора ў грыбы пайшла, —
Гора за мною кашолку нясе.
Я ад гора ў пасцельку лягла, —
Гора за мною ў нагах стаіць.
Я ад гора ў магілу пайшла, —
Гора за мною з лапатай ідзе.
Я ад гора закапалася, —
Тады гора адчуралася.
Пайшло гора па беламу свету,
Па тых бедных удовачках,
Па тых дробных сіротачках... (Уздыхае.)
Ой, гора маё, жыццё наша цяжкае...
Уваходзіць Марынка.

Марынка. Добры вечар, цётка!

Маці. Добры вечар, дачушка!

Марынка. Ваш Янка шчэ не прыходзіў?

Маці. Янка? Не, даражэнькая, ні старога майго няма, ні Янкі. А навошта ён табе?

Марынка. Так... Даўно бачыла...

Маці (усміхнулася). Даўно?.. Ты-ж кожны дзень у нас гуляеш.

Марынка (засаромілася). Цётка, чаму вы заўсёды такія сумныя песні спяваеце?

Маці. Жыццё наша такое, любая. (Уздыхае.) Ні табе адпачынку ніколі, ні хлеба даволі. Стары мой працуе ад ранку да ранку, а ўсё пану ідзе... Праўду стары мой кажа: дзе людзі бяднеюць, там паны багацеюць. Так вось і з намі, галубка, — мы бяднеем, а пан сабе новыя палацы будзе. І зямлі ў яго даволі, — як вока схопіць, а зямля добрая, тлустая, ураджайная. Здаецца, пасадзі дзіця, дык і тое вырасце...

Марынка (смяецца). Такое пану жыццё, што і паміраць не трэба.

Маці. Але, галубка. Ад добра ў яго аж будоўля ломіцца, а яму ўсё мала. Дзень і ноч працуем на яго, як валы, гаруем, каб зарабіць крыху хлеба, а ўсё рады няма, заўсёды галодныя сядзім, ніколі светлай часіны не бачым...

Марынка. Цётка, сёння войт усё нешта ляўся, вашаму дзядзьку пагражаў.

Маці (занепакоілася). Авохці мне! Што ты кажаш? Чаго-ж гэта старога, сапраўды, дагэтуль няма?

На дрэве заклекатаў бусел. Абедзве зірнулі на яго.

Маці. Людзі кажуць, дзе бусел — там і шчасце. А ў нас шчасця ніколі, мабыць, не будзе.

Марынка. Янка кажа, што людзі самі павінны сабе шчасце здабыць.

Маці. Самі? Дурненькая ты, жыцця не бачыла.

Марынка. Янка — разумны. Ён гаворыць, што ёсць нейкая цудоўная дудка, і калі яе знайсці ды зайграць, дык паны тады ўсю сілу сваю згубяць і пад гэтую дудку заскачухуць.

Маці. Мабыць, гэта байкі, дачушка. Паноў не перамагчы...

Бусел узняўся з дрэва і паляцеў над вёскай, шырока раскінуўшы крыллі. Старая і дзядзька глядзяць яму ўслед.

Марынка. Во, паляцеў...

Маці. Вольная птушка... Куды хоча, туды і ляціць... Вось паглядзіш так на бусла, дык часам зайздросна робіцца. Такі смутак агорне, што, от, здаецца, кінула-б сваю хату, сваё гаротнае жыццё ды ўзнялася-б за ім угару, ды паляцела-б над вёскай нашай, над саламянымі стрэхамі, над лесам зялёным, над полем, над узгоркамі ў самае сіняе неба, да яснага сонейка... На жаль, крылляў чалавек не мае.

Марынка. Добра птушкам у небе, весела...

Маці. Яны — вольныя. А ты, як падумаеш пра тое, што ўсё жыццё сваё на пана працаваць павінен, што ніколі з чорнай работы на яго не вызвалішся, дык гэтак крыўдна робіцца, гэтак маркотна, што і свет здаецца нялюбым і жыць не хочацца.

За сцэнай чуецца спеў. Гэта ідуць з поля жнейкі.

Жнейкі (спяваюць).

Ах ты, сонца, сонейка!
Што ты ўсходзіш раненька,
Што заходзіш позненька?
Ды ўсходзь ты позненька,
Ды заходзь ты раненька.
Не бывала ты ў найме,
Дык не спагадаеш мне.
Каб ты ў найме пабывала,
Дык тады-б мне спагадала.

Маці. Ці не бачылі майго старога, жанчынкі? Дзе гэта ён бавіцца?

Першая жнейка. Яго воіт на панскі двор паслаў.

Другая жнейка. Ён шарваркі адпрацоўвае.

Трэцяя жнейка. Воіт вакол яго бокам ходзіць ды скоса пазірае.

Маці. Авохці мне! Што-ж гэта будзе? Што ён да старога мае?

Жнейкі пайшлі далей заспяваюшы.

Жнейкі. Ах ты, дзеўка, дзеванька!
Ты не злуй на сонейка,
Злуй на свайго пана.
Хоць я раненька ўзыйду,
Цябе на полі знайду,
Хоць я позненька зайду,
Цябе на ніўцы пакіну.
Снапochкі ў полі пажаны,
Жменькі не вязаны,
Да хаты йсці не казана.

Выходзяць.

Марынка. Цётка, ваш дзядзька ідзе...

Павольна ўваходзіць стомлены, спрацаваны бацька.

Маці. Вось і стары мой, нарэшце.

Марынка. Добры вечар, дзядзька!

Бацька. Вечар добры, Марынка!

Маці. Позна ты сёння, стары.

Бацька. Ледзь дахаты ногі дацягнуў. Старасць — не радасць.

Маці (ласкава). Напрацаваўся, бедалага?

Бацька (садзіцца на прызбе). Спіну разгнуць не было як. А войт, панскі сабака, яшчэ і лаецца. Кажа, карысці з цябе няма. Кажа, пан цябе з хаты хоча выкінуць. Нікому, кажа, ты непатрэбны, стары гультай...

Маці. Ах, каб ён выхвараў, панскі пёс, нягоднік...

Бацька (сумна). Стаміўся я, маці... Вядома, годы не тыя. Столькі не папрадуеш, як калісьці. (Уздыхае.)

Маці. Праляцела маладосць, як птушка. Усё жыццё на па-ноў адпрацавалі.

Бацька. Што зробіш, старая. Заўсёды так было. Мабыць, і сыну такая доля суджана. Не прыходзіў яшчэ?

Маці. Не. Мабыць, хутка статак прыгоняць. Ужо час.

За ваколіцай чуваць мычанне кароў, блянне авечак. Вясёлы сней пастуха Які.

Янка (спявае)

Каля лесу, каля гаю,
Каля той лагчыначкі
Ці не бачыў ты, мой браце,
Там маёй дзяўчыначкі?

Марынка. Янка з пашы вярнуўся.

Маці. Можна вячэраць.

Бацька і маці ідуць у хату. Уваходзіць Янка. Марынка пабегла яму насустрэч.

Янка (весела). А, вось яна дзе... Добры вечар, Марынка!

Марынка (радасна). Добры вечар, Янка!.. Якія ў цябе песні прыгожыя. Як паслухаеш, дык на сэрцы гэтак весела робіцца.

Янка. На тое і песня, каб весела было. Навошта сумаваць?

Марынка. Твая маці заўсёды сумнае спявае. Жыццё, кажа, цяжкае...

Янка. А я насупроць жыцця спяваю... Які сёння дзянёк быў прыгожы, Марынка. Неба — чыстае сіняе, шырокае. А ў рацэ рыба так узгулялася, што быццам у гаршку вада кіпіць... Мы з хлопцамі песні спявалі. Ды так параспяваліся, што аб усім на свеце забылі.

З хаты вышла маці за ёю бацька. Слухаюць.

А песня так і звяніць, так і льецца, так і рассыпаецца над

ракою, над дубровай, у самае неба ляціць, узнімаецца. І жыццё прыгожым здаецца. (Да маці.) Дальбог, праўда, маці. Вось паслухайце. (Заспяваў.)

Сонца ветла нам смяецца
І глядзіць у неба сіль,
Рэчка так прыгожа льецца
І бяжыць у далячынь.
Шчасце ўсюды, дзе захочаш.
Толькі ведай, брат, адно:
Шчасця трэба дамагчыся
І самім узяць яго.
Заспяваем пра раздолле,
Годзе смутку панаваць.
Досыць жыць нам у няволі,
Пойдзем шчасця здабываць!

Бацька (усміхнуўся). Вядома, маладосць... Маладым заўжды весела. І мы калісьці гэтакія былі. Пра шчасце марылі.

Маці (сумна). Ах, сыночак, мой любы, табе ўсё жартачкі ды песенькі, а нам з бацькам тваім і жыццё надакучыла. А дз панна ды войта жыцця няма. Ніякакш, са свету нас хочучь зжыць, каб на іх ліха.

Бацька. Вялікая крывіда, сыноч, на свеце. Адно пануюць, другія гаруюць, адны багаццю лічбы не маюць, а другія з голаду падыхаюць.

Маці. Дзе праўды шукаць?

Бацька. От, каб ведаў кароль, што на свеце робіцца, што паны з простага людз вырабляюць, дык, мабыць, усё-б інакш перавярнулася-б.

Маці. Паны ад караля праўду хаваюць.

Бацька. Увесь свет запаланілі. От, калі-б дабраўся хто з нашага брата да караля ды адкрыў-бы яму вочы на тое, што робіцца. Тады-б, мусіць, не дазволіў-бы ён з народу здзекацца. Бяда ў тым, што не ведае ён нічога.

Маці. Немагчыма нашаму брату да яго дабрацца.

Марынка. Чаму?

Маці. Паны не дапусцяць.

Янка (увесь час уважліва прыслухоўваецца да гутаркі).

А ці спрабаваў хто-небудзь?

Бацька. Чаго, сыноч?

Янка. Да караля дабрацца.

Бацька. Дзе ты бачыў! Хіба паны дазволюць? Яны там вакол яго шчыльнай сцяною стаяць. Ніводнай душы да яго не дапусцяць. Свой інтарэс пільнуюць.

Янка. А калі паспрабаваць?

Маці. Ніколі не ўдасца, сыноч. І думаць не варта.

Янка. Дык, значыць, заўсёды будзем цярпець крыўду?

Бацька. Ад панскай няволі нікуды не дзенешся. Хіба ў магіле схаваешся.

Марынка. Дзядзька, цётка, да вас пан з войтам ідуць.

Янка (здзіўлена). Бацька, навошта ім сюды ісці? Чаго ім трэба?

Бацька. Ліха іх сюды нясе, сынку... Па мае, відаць, косці.

Маці (занепакоілася). Ой, божачка! Што гэта будзе?

Бацька. Недарма войт усё лаецца.

Уваходзяць пан і войт.

Войт. Асцярожней, паночку!

Бацька (ціха). Не панскія палацы. (Голасна.) Заходзьце, калі прышлі.

Войт (бурчыць). У цябе пытацца не будзем.

Маці (замітусілася). Проша ў хату, пане, калі ласка.

Пан. Не для таго я прышоў, каб у хлопскай хаце сядзець. Часу няма. (Да бацькі.) Слухай ты, стары гультай! За табою лічыцца вялікая нядоімка. Плаціць ты не хочаш. (Узвышае голас.) Лянуешся, стары гультай!

Бацька. Калісьці, вядома, панок, не гэтак, як цяпер, працаваў. Годы не твая. Усю сілу на панскай рабоце страціў. Усё жыццё на пана працаваў ды і зараз працую, стараюся.

Пан. Даволі! Слухай маё панскае слова, хлоп! Карысці мне ад цябе ніякай. Нядоімкі ты мне, стары гультай, усёроўна, ніколі не выплаціш. Дык пакіньце вы гэтую хату, пакіньце маю зямлю, ды ідзіце сабе з богам, куды вочы глядзяць. Хату я загадаю разбурыць: яна перашкаджае агульнаму выглядку маёй новай пабудовы.

Бацька. Што ты робіш, пане, падумай. Куды-ж мы дзвенемся? Усё жыццё на цябе працавалі, ды цяпер яшчэ таксама працуем нямала. Куды-ж ты нас гоніш?

Маці. Добры гаспадар старога сабаку, што ўвесь век яму служыў, з хаты не выкідае, а ты людзей з роднага кутка гнаць надумаў, паночку. Вернем табе як-небудзь тую нядоімку. Злітуйся, пане!

Войт. Цішэй, хлопцы! На тое-ж панская воля.

Пан (войту). Каб заўтра да раніцы не было гэтай хаты.

Войт. Чулі? Выносьце свае транты!.. Зараз людзей прышлю, будзем хату разбураць.

Янка (выходзіць раптам наперад). А калі, панок, мы гэтую нядоімку выплацім?

Пан (зняважліва глядзіць на яго). Гэта-ж хто будзе плаціць? Можа ты?

Янка. А калі я?

Усе здзіўлены.

Маці. Сыночак...

Пан. Ха-ха-ха!.. Чым плаціць будеш? Адкуль грошы возьмеш, валацуга?

Войт. Ён брэша!.. Не давайце веры, паночку. (Да бацькі.) Вынось сваю маёмасць!..

Янка. Пачакай!.. Не смейся, пане. Грошы я здабуду...

Пан. Ха-ха-ха!.. Калі-ж гэта будзе, багатыр? Я чакаць не жадаю.

Янка. Не руш маіх бацькоў, пане. Дай мне... тыдзень часу і я з табою разлічуся не пазней дажынак.

Пан (смяецца). Калі выплаціш мне ўсё разам,—я згодзен, а калі не выплаціш — сцеражыся!..

Янка. Ubачыш сам, пане! Калі не разлічуся, можаш рабіць са мною, што хочаш...

Пан. Ха-ха-ха!.. Смелае шчанё! Даю табе тыдзень часу, але памятай: калі праз тыдзень, не пазней дажынак, ты мне не выплаціш усяго, што мне належыць, я загадаю ўсыпаць тваім бацькам па сто бізуноў кожнаму, а з цябе скуру злуплю, з жывога. Чуеш, шчанё? Праз тыдзень я сам прыду з войтам. Сцеражыся!

Пан і войт выходзяць.

Маці (плача). Сыночак мой, чаго-ж ты нарабіў? Цяпер яшчэ горш будзе...

Бацька. Дзе-ж ты грошы возьмеш?

Янка (жвава). Я пайду ў каралеўскі палац!.. Я дабяруся да караля. Я знайду там праўду.

Маці. Куды-ж ты, дзіцятка, пойдзеш? Цябе-ж у палац не пусцяць. Кароль не захоча цябе слухаць.

Янка. Не сумуй, маці. Я знайду спосаб. Не можа быць, каб на свеце праўды не было!

Бацька. Э, хай ідзе! Хай паспрабуе. Горш усёроўна не будзе.

Маці прыносіць з хаты торбу. Янка бярэ торбу і світку, абнімае бацьку і маці.

Маці.

Ой, сыночак, што надумаў,
Праўду не знайсці табе...

Янка.

Не сумуй... Збірай, матуля,
Ты ў дарожаньку мяне.

Марынка.

Да цара ты дабарыся
І аб крыўдзе раскажы...
Бацька і маці (разам).
Потым зноў да нас вярніся,
Праўду, можа, знойдзеш ты.

Янка.

Быць не можа, каб на свеце
Праўды-шчасця не знайсці,
Я гатоў за лепшай доляй
Ўсю краіну абыйсці.

З панам злым я разлічуся,
Вы не бойцеся яго!
Сонца нам тады засвеціць,
Будзе радасным жыццё.

Дык бывайце, не сумуйце!
Мне цяпер ісці ўжо час,
Бацька, маці! Я вярнуся
Хутка, родныя, да вас!

Янка выходзіць. Усе глядзяць яму ўслед.

Бацька. Бывай!..

Маці. Бывай!..

Марынка. Бывай, Янка!..

Заслона

КАРЦІНА ДРУГАЯ

Заморскія курачкі

Зала каралеўскага палаца. Пасярэдзіне вялізны стол. На крэслах спяць слугі. Уваходзіць стары слуга.

Стары слуга. Дзе-ж гэта яны? Куды-ж гэта яны падзеліся? Нікога няма... (Разводзіць рукамі. Раптам заўважыў, што слугі спяць.) — Ах вы, гультаі... Кароль зараз павінен з палявання прыехаць, а яны спяць. (Аглядаецца навакол.) Божа мой, стол не прыбраны!.. Ай-яй-яй!.. (Падкраўся да слуг.) Гэй! Хлопцы!.. Хлопчыкі!.. Прачніцеся!

Сонныя слугі спалохана ўскакваюць. Некаторыя з іх ад нечаканасці падаюць з крэслаў на падлогу.

Стары слуга. Хутчэй, хутчэй, хлопцы! Кароль на паляванні. Кожную хвіліну можа ён з'явіцца ў палац, а вы тут спіце. Глядзіце, каб не спазніцца. Будзе нам тады нямала.

Слугі. Мы не спознімся. Стол будзе зараз накрыт.

Стары слуга. Як толькі загучыць рог, усё для вячэры павінна быць гатова. Зразумелі?

Слугі. Зразумелі!

Стары слуга. Добра, хлопцы, добра. Старайцеся! Ды глядзіце, каб усё было ў парадку, каб пасля ўсім нам адказваць не давялося.

Слугі. Усё будзе, як след.

Хвалюючыся, прыбягае з кухні тоўсты вясёлы повар.

Повар. Ці добра ўсё падрыхтавана? Ці стол накрыт?

Стары слуга. Усё будзе ў час.

Повар. Але не ўсё яшчэ скончана. (Паказвае на стол).

Стары слуга. Стол мы зараз накрываем. Як толькі загучыць рог, пачнецца вячэра. Але чаго ты так хвалюешся? Гэта-ж не першы раз.

Повар. Ах, сёння такі вялікі дзень! Як мне не хвалявацца? Такі клопат...

Слугі (акружаюць яго). А што такое?

Повар (таямніча). Хіба вы не ведаеце, што прынц суседняй дзяржавы прыслаў нашаму каралю Дурымонту пяць дзівосных заморскіх курачак? Толькі я адзін і ведаю, як трэба прыгатаваць такую далікатную страву. (Урачыста.) Кароль даручыў мне зазмажыць іх асабіста! (Ганарліва аглядае ўсіх.) Гэта-ж вялікі гонар! Такое адказнае даручэнне я не магу даверыць нікому. Я не

шкадаваў ніякіх прысмакаў. Я ўпэўнены, што лепшай і смачнейшай стравы не знойдзецца ў цэлым свеце. О, як гэта будзе смачна! Кароль будзе задаволены.

Стары слуга (*ківае галавой*). У нас заўсёды так—каралю смачна, а нам горка.

Повар (*спалохана*). Цс-с-с!.. Асцярожней!.. Нас могуць пачуць. Канцлер можа дазнацца. Лепей пра гэта не казаць. Ён можа нас пакараць смерцю.

Слугі. Праўда, праўда! (*Палахліва аглядаюцца.*)

Повар. Эх, хлопцы, каб мая сіла ды воля, дык я-б, здаецца, увесь свет накарміў. У мяне-б ніхто не хадзіў галодным... (*Танцуе, спяваючы.*)

На кухні я заўсёды
Люблю папрацаваць,
Каб смачнымі ласункамі
Людзей пачаставаць.

Я ваш вясёлы повар,
Сапраўдны чарадзей:
Я добрыя прысмакі
Гатую для людзей.

Слугі акружылі повара. Яны танцуюць вакол яго і спяваюць.

Слугі.

Наш повар каралеўскі,
Сапраўдны чарадзей;
Цудоўныя прысмакі
Гатуе для людзей.

Повар. Дзякую, хлопчыкі, за ласку! Пасля каралеўскай вячэры я пачастую вас на кухні не горш, як караля. У нас будзе свая ўласная, урачыстая вячэра.

Кароль як скончыць пір свой,
Тады я ў вольны час
На кухні пачастую
Вячэрай добрай вас.

Слугі. О, як добра! Мы гэтага якраз і чакалі. (*Танцуюць, спяваючы.*)

Няхай жыве наш повар
Вясёлы і таўсты!
За добры пачастунак
Удзячны будзем мы.

Повар танцуе разам з імі. Уваходзіць Канцлер. Слугі і повар спалохана спыняюцца.

Канцлер (злосна). Што гэта за непатрэбная мітусня? Чаго вы тут марудзіце, гультаі? (Да старога слугі.) Ці ўсё ў вас гатова?

Стары слуга. Усё, пане канцлер.

Канцлер. Заморскія курачкі засмажаны?

Повар. Засмажаны, пане канцлер. Засмажаны мною асабіста, згодна загаду караля. Гэта будзе цудоўная страва. Ён пададуць на стол у надзвычай смачным, цудоўным соусе, прыгатаваным па спецыяльнаму рэцэпту, які складзен мною выключна для сёнешняй каралеўскай вячэры. Такі ўрачысты выпадак...

Канцлер (перапыняе яго). Даволі балбатні! Калі што-небудзь будзе не да смаку яго вялікасці, альбо не спадабаецца каму-небудзь з яго сямейства, дык я загадаю, каб вам адсеклі галаву. Майце гэта на ўвазе...

Повар (спалохана). О, што вы, пане канцлер! (Канцлер выходзіць.) Вось жыццё наша якое... Служы, працуй. Старайся дагадзіць, а табе за гэта...

Слугі. Галаву дамоў!

Повар (спалохана). Цссс!.. Цішэй! (Мацае рукамі галаву.)

Слугі (смяюцца). Яму здаецца, што ён ужо без галавы.

Стары слуга. (аглядаецца). Глядзіце, каб бяды не было!.. Каб, барані божа, канцлер не пачуў...

У гэты момант затрубіў рог. Загримела вясёлая музыка.

Стары слуга. Чуеце? Кароль з палявання вярнуўся! Хутчэй! Хутчэй!

Повар. Хутчэй на кухню!

Выбягае. Слугі за ім. Пад гукі музыкі слугі прыносяць з кухні усё новае і новае стравы, ставяць іх на стол, выбягаюць і зноў вяртаюцца. Стары слуга правярае парадак расстаноўкі блюдаў на сталі, дзе-ні-дзе перастаўляе. Слугі, смяючыся, заканчваюць сервіроўку стала. Потым кожны з іх займае сваё месца за спінкамі крэслаў і застывае ў нерухомай позе. З'яўляюцца герольды, трубяць у фанфары і ўрачыста абвешчаюць.

Герольды. Вялікі кароль Дурымонт з сямействам і ўсім сваім дваром распачынае сваю каралеўскую вячэру! (Трубляць у фанфары.) Канцлер яго вялікасці караля Дурымонта. (Пад гукі музыкі ўваходзіць канцлер.) Прыдворны астралог яго вялікасці! (Уваходзіць астралог.) Прыдворны паэт яго вялікасці! (Уваходзіць паэт.) Яго вялікасць кароль Дурымонт з сынамі! (Уваходзіць кароль з сынамі. Яго вядуць пад рукі.) Яе вялікасць каралева, супруга караля Дурымонта, з дачкамі! (Уваходзіць каралева з дачкамі, за ёю астатнія прыдворныя).

Прыдворныя (хорам).

Вітаем, вітаем
Мы караля без меры!
Жадаем, жадаем
Мы смачнае вячэры!

Па знаку караля ўсе садзяцца за стол.

Кароль (аглядае стол). Чаму я не бачу тут цудоўных заморскіх курачак, якія прыслаў мне мой друг, прынц суседняе дзяржавы?

Канцлер. Яны ўжо гатовы, ваша вялікасць, іх зараз прынясуць.

Прыдворны паэт. Ваша вялікасць, дазвольце мне, тым часам, прачытаць вам маю апошнюю паэму, прысвечаную сёнешняй урачыстай вячэры.

Кароль. А... Што такое?... Канцлер, у чым справа?

Канцлер. Ваш прыдворны паэт, ваша вялікасць, просіць вашага дазволу прачытаць вам свае вершы, сваю паэму, прысвечаную сёнешняй урачыстай вячэры.

Кароль. А-а-а... паэму... Дык чаго-ж ён раней не сказаў? Няхай чытае.

Канцлер. Чытайце.

Прыдворныя. Просім! Просім! Калі ласка!

Жаночы голас. Ах, ён такі здольны! У яго вялікі талент!

Мужчынскі голас (басам). Яго прыемна паслухаць!

Паэт (устае). Ваша вялікасць, для таго, каб уславіць належным чынам такога вялікага ўладара, як вы, ваша вялікасць, патрэбны лепшыя ўзоры эпічнай паэзіі старадаўніх грэкаў. Я пішу свае творы выключна чыстым тэксаметрам. (Гул ухвалення з боку прыдворных).

Кароль (абьякава). Мяне зусім не цікавіць, якімі ўзорамі вы карыстаецеся. Чытайце.

Паэт. Слухаю, ваша вялікасць. (Нізка зінаецца, потым прымае адпаведную позу і пачынае дэкламаваць урачыста і вялікасна.) О ты, разумны, о, вельмі прыгожы, о, слаўны кароль наш шляхетны. Добрае носіш імя Дурымонта, як розуму сімвал... (Пераможна аглядае ўсіх. На твары караля самаздаволеная ўхмылка. Паэт кланяецца.).

Пір наш кароль распачаў урачысты, раскошны багаты.
Курачак смачных заморскіх надумаў пад'есці ён сёння,

Курачак дзіўных, адкормленых добра і тлустых, салодкіх надзіва.

Прынц, яго друг, нам прыслаў, як адзнаку вялікае дружбы.

Кароль (*сярдзіта перапыняе паэта*). Няпраўда! Даволі брахаць! Зусім не вам прыслаў гэтых курачак мой друг, прынц суседняй дзяржавы, а мне асабіста.

Паэт (*спалохана*). Выбачайце, ваша вялікасць, я памыліўся. Але гэта можна выправіць. — Курачак гэтых заморскіх прыслаў яму друг яго добры.

Кароль (*зноў перапыняе*). Добры? Калі гэта ён зрабіўся добрым? Я ведаў яго заўсёды як надвычай злога дурня. Яму ніколі не зраўняцца са мною.

Паэт (*асцярожна*). Ваша вялікасць, прынц — ваш друг, а вашы сябры не могуць быць дурнямі. Інакш яны не варты вашай дружбы, ваша вялікасць. Я так разумею.

Канцлер. Ён гаворыць правільна, ваша вялікасць.

Кароль. Не варты?.. А... Не варты маёй дружбы... Ну, калі так, няхай застаецца добрым... Дазваляю...

Паэт збіраецца дэкламаваць далей, а ў гэты момант повар і некалькі слуг урачыста прыносяць вялізнае блюда. На ім пяць смажаных заморскіх курачак. Ставяць блюда перад каралём. Кароль ажывіўся. Сямейства караля а прагнасцю аглядае страву. Прыдворныя зайздросна. На паэта ніхто не звяртае ўвагі.

Канцлер. Курачкі гатовы, ваша вялікасць.

Повар. Ваша вялікасць, дазвольце прапанаваць вам гэту заморскую страву.

Кароль (*задаволена*). А, вельмі прыемна!

Паэт (*збянтэжана*). Ваша вялікасць, дазвольце мне дачытаць да канца.

Кароль. Што?.. А, гэта вы... Не... (*Махае рукой.*) Не трэба.

Паэт (*жаласна*). Ваша вялікасць, засталася ўсяго толькі чатырыста сорок чатыры радкі...

Кароль (*незадаволена*). Даволі! Даволі! Досыць! Ніводнага радка! Курачкі астынуць... Баюся, каб гэта не сапсавала мой апетыт.

Канцлер (*паэту*). Потым, калі-небудзь іншым разам.

Прыдворныя (*паэту*). Даволі!.. Хопіць!..

— У вас няма пачуцця меры!

— Сядайце!

Паэта цягнуць за рукавы, прымушаючы сесці.

Жаночы голас. Ах! Ён такі няздольны! У яго няма ні кроплі таленту!

Мужчынскі голас (басам). Яго немагчыма слухаць!
Кароль (разглядаючы курачак). Яны, здаецца, пахнуць
цудоўна. (Нюхае.) Я спадзяюся, што яны сапраўды вельмі
смачныя.

Каралева. Цікава пакаштаваць.

Кароль (з апетытам). А вось зараз і пакаштуем.

Сыны караля (у адзін голас). Тата, дайце мне!

Кароль (нездаволена). Пачакайце!..

Дочкі (тонкімі галасамі). Татачка, дайце нам, калі ласка!

Кароль. Пачакайце!.. Перш трэба іх падзяліць. (Канцлер
з паклонам падае каралю вялізны нож і вілку.) Адна заморская
курачка належыць па праву каралеве. Па адной трэба даць кож-
наму з маіх адважных і разумных сыноў і па адной кожнай з маіх
прыгожых дачок. Усё астатняе належыць мне самому. (Са здзіў-
леннем глядзіць на пустое блюда.) Што гэта? Чаму няма ку-
рачкі?! Дзе мая курачка? Як-жа гэта атрымалася? Не, не,
я мусіць пралчыўся. Кладзіце назад! (Усе кладуць сваіх курачак
на блюда.) Трэба дзяліць спачатку. Тут відавочная памылка.
(Кладзе спачатку сабе на талерку. Потым кладзе каралеве. Адна
з дачок засталася без курачкі. Абедзве плачуць, абняўшыся.
Кароль пачынае дзяліць зноў. Нехапіла аднаму з сыноў. Сыны
пачынаюць біцца з-за курачкі. Кароль дае кожнаму з іх па ілбе.
Дзеліць зноў. На гэты раз без курачкі засталася каралева).
Збянтэжаны кароль не ведае, што рабіць. Нарэшце, раззлаваны
ён кідае ўсё і адитурхоўвае блюда з курачкамі.) Што гэта? Чаму
іх нельга ніяк падзяліць? Канцлер, што гэта значыць? Мне гэта
не падабаецца! Сперажыцеся, канцлер!

Канцлер. О, уладар наш вялікі і мудры! Дазвольце ска-
заць вам слова!

Кароль (пахмурна). Кажыце.

Канцлер. Асмелюся паведаміць вашай вялікасці, што тут
усяго толькі пяць заморскіх курачак, а ў вашым слаўным
сямействе налічваецца разам з вамі, дзякаваць богу, шэсць чала-
век. Дык на кожнага па цэлай курачцы, вядома, не выходзіць,
ваша вялікасць. Трэба дзяліць інакш.

Кароль. Як гэта пяць? Чаму пяць?

Канцлер. Пяць, мой кароль. Калі вы не верыце, прашу
падлічыць і пераканацца асабіста.

Кароль (недаверліва). Раз, два... тры... чатыры... пяць.
Сапраўды пяць. Зразумела, пяць! А хто сказаў, што шэсць? Хто
асмеліўся ўвесці мяне ў зман? Адкуль такая знявага? (Кан-
цлеру.) Дзяліце вы... Ды глядзіце, каб было роўна, бо калі не
патрапіце,—галаву з плеч дамоў. Гэй, панове прыдворныя, дапа-

мажыце канцлеру падзяліць. Няўжо не знойдзецца тут ні аднаго разумнага чалавека, які мог-бы вырашыць такую звычайную задачу?

Астралог (лісліва). Паводле законаў матэматычнай навукі пяць на шэсць не дзеліцца, ваша вялікасць.

Канцлер. Ваша вялікасць, гэта повар вінават. Ён павінен быў прыгатаваць гэтую страву так, каб яна дзялілася на роўныя часткі. (Ціха.) Я ўжо даўно заўважаю, ваша вялікасць, што повар—чалавек шкодны, ненадзейны, а можа нават і небяспечны. Ён, мабыць, зрабіў гэта знарок.

Кароль. Што? Здрада? Паклікаць сюды повара!

Слугі і прыдворныя бягуць па повара. Крычаць: «Повар! Дзе повар?»
Прыходзіць повар. Усміхаецца задаволена, у добрым настроі.

Повар. Як спадабалася майму каралю заморская стравя? Я спадзяюся, што цудоўны соус, прыгатованы паводле спецыяльна складзенага мною рэцэпта, быў смачны і падабаўся вашай вялікасці?

Кароль. Маўчаць! (Ускаквае, раззлаваны.) Зраднік! Як ты асмеліўся зняважаць свайго ўладара? Нягоднік! Ты будзеш пакараны смерцю! Тваіх курачак ніхто не можа есці! Іх немагчыма падзяліць!

Спалоханы повар, не разумеючы, у чым справа, падае на калені. Цішыня.
У гэты момант за акном чуецца шум, мітусня, лаянка.

Кароль. Што там такое?

Уваходзіць начальнік варты.

Начальнік варты. Ваша вялікасць! Нейкі хлапчук швэндаецца тут каля сцен палаца. Мабыць, хоча ўкрасці што-небудзь. Мы затрымалі яго.

Кароль. Вядзіце сюды.

Начальнік варты. Слухаю, ваша вялікасць.

Уваходзіць варты, штурхаючы наперад Янку.

Кароль. Ты хто такі?

Янка. Я — пастух, Янка. А ты хто?

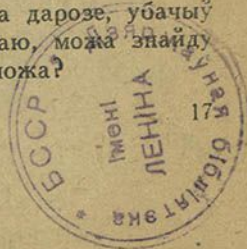
Кароль. Як гэта хто? Я — твой кароль.

Янка (прастадушна). А, дык ты, значыцца, і ёсць кароль?
Нарэшце, я цябе ўбачыў. Дзень добры, пане кароль! (Кланяецца.)

Кароль. Што ты рабіў каля сцен майго палаца?

Янка. Я шукаю праўду. І вось, ідучы па дарозе, убачыў я гэты палац і рашыў падыйсці бліжэй. Думаю, можа знайду я тут праўду і шчасце. Можа кароль мне дапаможа?

2. Цудоўная лудка

Кароль. Праўду? Шчасце? Табе патрэбна шчасце? Вы чулі, панове, ён шукае праўду і шчасце.

Астралог (іранічна). Ён шукае праўду!

Паэт. Ён шукае шчасце! Вы бачылі гэткага дурня?

Прыдворныя (хорам).

Што ён сказаў?

Што ён сказаў?

Хо-хо, хо-хо, хо-хо!

Дурных праяў

І смешных спраў

Не чулі мы даўно!

Сыны і дачкі караля абкружылі Янку. Яны зьяважліва штурхаюць яго і цягнуць за вопратку. Янка здзіўлена глядзіць на кожнага з іх.

Першы сын.

Якія транты на плячах?!

Сапраўднае рыззе!

Другі сын.

Што за абутак на нагах?!

Глядзіце, хо-хо-хо!..

Што ён сказаў?

Што ён сказаў?

Хо-хо, хо-хо, хо-хо!

Дурных праяў

І смешных спраў

Не чулі мы даўно!

Першая дачка.

Які калматы ён! Фе-фе!

Ну, проста, як мядзведзь!

Другая дачка.

А брудны!.. Нават брыдка нам

На твар яго глядзець!

Першы сын.

Ён нібы звер, як дзікі воўк

На нас усіх глядзіць!

Другі сын.

Вядома, хлоп! Якім-жа ён

Іначай можа быць?!

Усе разам.

Вядома, хлоп! Якім-жа ён

Іначай можа быць?!

Прыдворныя.

Вы чулі хлопа?

Вось дык на!

Ой, дурань-жа які!

Ха-ха-ха-ха!..

Ха-ха-ха-ха!..

Хі-хі, хі-хі, хі-хі!..

Кароль (*смяецца, потым погляд яго спыняецца на блюдзе з курачкамі*). А вось мы зараз і паглядзім, ці ёсць у цябе шчасце. Слухай, хлопча, можа ты нам скажаш, як трэба падзяліць гэтыя заморскія курачкі роўна паміж майго сямейства? Курачак пяць, а нас, дзякаваць богу, шэсць. Што ты зробіш?

Прыдворныя. Ха-ха, ха-ха!

Хе-хе, хе-хе!..

Хі-хі, хі-хі, хі-хі!..

Астралог. Ваша вялікасць, калі вы самі разам з вашымі лепшымі дарадцамі не змаглі вырашыць такой складанай задачы, дык што можа зрабіць гэты вясковы хлапец?

Канцлер (*пахмурна*). Гэтага дурня трэба кінуць у турму.

Янка. Падзяліць гэтыя птушкі? Гэта-ж вельмі проста.

Канцлер (*злосна*). Разумнік знайшоўся...

Кароль. Калі падзеліш удада, каб нікому не было крыўдна, дык атрымаеш казнагароду, а калі не, дык галаву дадоў... Зразумеў?..

Янка. Зразумеў, пане кароль.

Кароль. Дык пачынай.

Янка. Калі ласка. (*Падыходзіць да стала*.) Вось сядзіць перад намі кароль, наш вялікі ўладар, першая галава ў дзяржаве. А побач з ім сядзіць вялікая каралева, наша літасцівая магухна. Як сонца і месяц свеціць нам з неба, так і кароль з каралеваю свеціць нам з свайго палаца. Так я кажу, пане кароль?

Кароль (*задаволена*). Так.

Янка. Разам з каралеваю ўдваіх сядзіць вы на пасадзе, пане кароль?

Кароль. Так, нас з каралеваю двое.

Янка (*бярэ курачку*). Калі вас двое, дык я вам дам курачку. Разам з ёю вас будзе тут трое. (*Дае ім курачку*.)

Кароль. А далей?

Янка. Па правую руку тваю, вялікі кароль, сядзяць твае адважныя сыны. Колькі вас тут, слаўныя каралевічы?

Сыны караля. Нас двое.

Янка. Дык я вам даю таксама, як і каралю з каралеваю курачку. Разам з ёю вас будзе тут трое. (*Дае ім*.)

Кароль (*зацікаўлена*). А далей?

Янка. Па левую руку тваю, матухна каралева, сядзяць прыгожыя каралеўскія дачкі. Колькі вас тут, каралеўны-красуні?

Дачкі караля. Нас двое.

Янка. Вас двое, дык я даю вам курачку. Разам з ёй вас будзе трое. А рэшта належыць мне. Я тут адзін і таму бяру сабе дзве курачкі за тое, што дзяліў. Дык і нас будзе трое. Эх, добра пахнуць! Мабыць, сапраўды смачныя. Двух курачак я адзін не з'ем, дык адну даю повару за тое, што смачна прыгатаваў. (Дае повару, той баіцца браць, глядзіць на караля.)

Кароль (смяецца задаволены). Згодзен! Дазваляю! Вось гэта дык дзялёж! Усіх надзяліў і сябе не забыў. Клянуся вусамі—смачна! Можаш ісці! На гэты раз я табе дарую.

Повар (моўчкі кланяецца, выходзіць. Па дарозе ціха да Янкі.) Дзякую, хлопча! Выручыў ты мяне з ліхой бяды, даражэнькі!

Кароль (да Янкі). Бачу я, хлопец, ты шчаслівы.

Янка. Каму шанцуе, той і ў лапцях танцуе. Так у нас кажудь, пане кароль.

Кароль. Можаш пакуль што застацца пры двары. Заўтра я падумаю, што з табою рабіць. Як вы думаеце, канцлер?

Канцлер. Няхай ён ідзе на кухню, да повара. Там знойдзецца для яго чорная работа. (Да Янкі.) Там і пераначуеш. (Янка ідзе за поварам.) Не варта трымаць яго пры двары, ваша вялікасць. Ніхто не ведае, хто ён такі і адкуль прышоў. Ён здаецца мне небяспечным.

Астралог. Трэба даць яму заўтра невялікую ўзнагароду за тое, што ён пазабавіў вашу вялікасць, і прагнаць яго прэч.

Канцлер (пахмурна). Лепш за ўсё кінуць яго проста ў турму. Баюся, каб не было ад яго бяды. Занадта спрытны!

Кароль. Заўтра, панове, заўтра! Цяпер няма часу. Трэба весяліцца.

Пачынаецца каралеўскі пір, танцы.

Заслона

КАРЦІНА ТРЭЦЬЯ

Небыліцы

Спальня караля. Вялізны ўпрыгожаны ложкак пад балдахінам. Кароль спіць. Вакол ложка, ля кожнага вугла, стаіць на вартавому, да ложка асцярожна падыходзіць, схілюшыся стары слуга. За ім чарадою канцлер, астралог, прыдворны цаёт, начальнік варты.

Стары слуга.

Ціха, ціха, не шуміце!

Наш кароль салодка спіць.

Канцлер.

Асцярожней вы ідзіце.

Каб яго не пабудзіць!

Астралог.

Дурымонт наш пачывае!..

Канцлер і ўсе.

Ша-ша-ша!..

Паэт.

Ой, глядзіце пазяхае!..

Канцлер і ўсе.

Ша-ша-ша!..

Кароль (*заварушыўся, потым працірае вочы, пазяхае*).
А-а-а... апчхі!..

Усе (*адсочылі ад ложка, хорам*). Будзьце здаровы, ваша вялікасць!
Добрай раніцы, ваша вялікасць!

Кароль (*пазяхае*). А... а... а...

Пакой паступова нападзіцца прыдворнымі.

Канцлер. Добрай раніцы, ваша вялікасць! Як вы сябе адчуваеце?

Кароль. А... а... а... Жывот нешта баліць... (*Пазяхае.*)
А... а... а... Учора, відаць, пад'еў залішняе.

Садзіцца на ложку. Непасрэдна каля ложка стаіць толькі канцлер.

Кароль. Канцлер!

Канцлер. Чаго загадаеце, ваша вялікасць?

Кароль. Апрапаца!

Канцлер. Яго вялікасць жадае апрапаца!

Прыдворныя. Вялікі кароль Дурымонт прачнуўся! Яго вялікасць жадае апрапаца!

Канцлер робіць знак начальніку варты. Начальнік варты ківае вартавым.
Тыя моўчкі выходзяць. Пад гукі музыкі пачынаецца цырамонія каралеўскага ранішняга туалета.

Кароль (*апрапацаваўшы халат і пантофлі*). Сумна нешта...
Канцлер!..

Канцлер. Чаго загадаеце, ваша вялікасць?

Кароль устае з ложка пры дапамозе канцлера і старога слугі. Слугі прыносяць крэсла. Кароль садзіцца.

Кароль. А-а-а... Раскажыце што-небудзь, канцлер, ды толькі цікавае.

Канцлер. Можна ваша вялікасць зробіць ласку заняцца дзяржаўнымі справамі? Я магу зрабіць даклад.

Вымае з-пад пахі скрутак з паперамі.

Кароль. Справы пасля... Надакучылі... Ад вас заўсёды толькі і чуеш пра звычайныя рэчы. Сумна! А... а... а... Раскажыце мне цікавую небыліцу, каб я сапраўды не паверыў.

Паэт. Можа дачытаць вам маю новую паэму, ваша вялікасць?

Кароль. А... а... а... Не трэба.

Канцлер. Можа пан астралог раскажа вам што-небудзь? Ён чалавек вучоны. Павінен ведаць розныя байкі ды небыліцы...

Астралог. Гм... гм... Наконт небыліц, пан канцлер, здаецца, сам вялікі майстар. Ён атрымлівае весткі аб розных здарэннях з усяе дзяржавы. Ён вырашае ўсялякія справы.

Канцлер (зласна, але непрыкметна хапае астралога за руку). Выдумляйце што-небудзь хутчэй, стары блазан!

Астралог (голосна). Ай, што вы шчыпаецеся?

Кароль. Цішэй, панове, Няўжо ў вас няма для мяне нічога цікавага? Сорам! (Пачынае злаваць.) Канцлер! Калі зараз ніхто не раскажа мне небыліцу, дык я ўсім вам галовы паадсякаю.

Астралог. Ваша вялікасць... Выбачайце... Гэта так нечакана. Мы не мелі часу падрыхтавацца...

Канцлер. Ваша вялікасць! Прыдумаў! Загадайце паклікаць таго вясковага дурня, што дзяліў учора заморскія курачкі за вашым сталом. Калі ён не здолее расказаць вам трапную небыліцу, адсячыце яму галаву. Гэта будзе і цікава і карысна.

Кароль (ажывіўся). Паклікаць таго хлопа!

Канцлер (слугам). Гэй, паклікаць таго хлопа!

Астралог. Паклікаць таго хлопа!

Слугі прыводзяць Янку. Ён у добрым настроі.

Янка (ветліва). Дзень добры, пане кароль! А добра я ўчора падеў ды выпасўся на славу, дзякуючы тваёй ласцы. Навошта клікаў?

Кароль. Слухай, хлопча! раскажы ты мне небыліцу, але ж такую, каб я сапраўды не паверыў. Калі здолееш расказаць такую небыліцу, што я не вытрымаю і крыкну: «Брэшаш, няпраўда!» — дык будзе табе ад мяне вялікая ўзнагарода, а калі не здолееш, дык выбачай, прыдзецца табе, мабыць, з галавой развітацца.

Янка. Навошта небыліцы казаць? Я маніць не здатны. Ды сапраўднае жыццё цікавей за небыліцы. У жыцці часам такое бывае, што ты-б ніколі не паверыў. Магу я табе расказаць, пане кароль, толькі тое, што сапраўды ў жыцці здараецца. Калі падабаецца, дык і добра, а калі не, дык не мая ў тым віна. Як было — так і скажу.

Кароль. Кажы, ды каб было складна, бо інакш, — мой меч, — твая галава з плеч!

Янка. Дык слухай, пане кароль. Можа звінеш галаву, а можа не. Раскажу я табе, што ў нашай вёсцы было. А добра-ж

у нашай мясцовасці, каб ты ведаў. От, калі-б ты сам паглядзеў, дык пэўна спадабалася-б. Пасу я свой статак на ўзгорку, каля рэчкі, звычайна, ды разглядаю божы свет. А вакол так гожа, так радасна. Яснае сонейка свеціць на небе. Ветрык калыша зялёнае вецце на вербах. Рэчка зіхаціць праз аleshнік, бы тое люстэрка. А ў вадзе плаваюць гусі, а ў небе хмаркі белыя плывуць, нібы гусіны пух. А на тым беразе ўдалечыні лес густы, вялізны, зялёны... а навокал травы ды кветкі. От, каб і ты паляжаў там: мабыць, спадабалася-б.

К а р о л ь (пазяхае). А... а... а...

Янка. Добра ў нас на поплаве, пане кароль, на зялёнай траўцы-мураўцы, пасярод свежых кветак. Толькі вось паны жыцця не даюць. Асабліва — наш пан злы. У яго злосці — поўныя косці. Ён маіх бацькоў гоніць, хоча нашу хату разбурыць.

К а н ц л е р (схямняўся, рэзка). Гэта каралю не цікава! (Грозна.) Дзе-ж твая небыліца?

Янка. Ды навошта вам небыліца? Паслухай лепш, пане кароль, горкую праўду жыццёвую. На цябе наша надзея, як на бацьку роднага, Абарані ад злага пана.

К а р о л ь (пазяхае). А... а... а... Сумна... Нецікава...

Янка (абурана глядзіць на караля). Ты-ж кароль, ты навінен ведаць, як твае людзі жывуць, якую крывіду ад пана церпяць. Гэта-ж не толькі мы адны, усім цяжка.

К а н ц л е р (шалёна). Змоўкні, злыдзень! Кажы хутчэй небыліцы, а калі не можаш — галаву адсяку, дурань вясковы! Ваша вялікасць, дазвольце яго пакараць за дурныя словы.

К а р о л ь (не звяртае на канцлера ўвагі, ляніва). Каго-ж ты там пасвіў? (Пазяхае). А... а... а...

Янка (спачатку майчыць, потым рэзка). Пчолы.

К а р о л ь (здзіўлена). Пчолы?! (Крыху ажывіўся.) Пчолы...

Янка. Але, пчолы. Ты хочаш небыліцу? Дык слухай! У майго бацькі быў вялізны вулей і было ў ім пчол трысячы, мабыць, тры. Вось і пасвіў я гэтыя пчолы. Вельмі любіў іх мой бацька і кожны вечар сам іх пералічваў, калі я прыганю іх з пашы.

К а р о л ь (спачатку захапляецца апавяданнем і слухае, адкрыўшы рот, але потым схямняўся). Праўда, праўда! Усё на свеце бывае, дык і гэта можа быць. Праўда, пане канцлер?

К а н ц л е р (вразумей, у чым справа). Праўда, ваша вялікасць, чыстая праўда!

Янка. Пасу я свой пчаліны статак, а птушкі на дрэвах пяюць, а пчолкі мае гудуць так жаласна, быццам плачуць над горкай бядняцкай доляй, быццам хочуць сказаць: «Бедны пастух!

Кінь ты гэты край ды ідзі ў свет шукаць сабе шчасця, шчасця і праўды».

К а р о л ь. (Яму зноў сумна.) А... а... а...

К а н ц л е р (насцярожыўся, з пагрозай). Гэй, без лішніх слоў! Каралю сумна!

Я н к а. Вось аднойчы пасвіў я гэтыя пчолы цэлы дзень, ды стаміўся надта. Прыгнаў іх увечары дахаты, а там бацька мой пачаў іх падлічваць і заўважыў, што адной пчолкі нехапае.

К а р о л ь (зноў ажывіўся, слухае ўважліва). Нехапае?!

Я н к а. Зазлаваў на мяне мой бацька і загадаў мне ісці шукаць гэтую пчолку. «Калі, — кажа, — не знойдзеш, дык і дахаты не вяртайся!» Ну, што-ж, я пайшоў. Іду гэта я лесам, ды ніяк яе знайсці не магу. Прышоў я, нарэшце, на бераг марскі. Аж тут і ляжыць мая пчолка. Ляцела яна, значыць, да берага, ды зачэпілася за мора, упала ды зламала сабе ножку.

К а р о л ь (не вытрымаў). Ха-ха-ха...

Я н к а. Ляжыць яна, небарака, і мычыць, а на яе тым часам, ваўкі напалі.

К а р о л ь. Ваўкі?! Гм... Усё на свеце бывае, дык і гэта можа быць. Праўда, пане канцлер?

К а н ц л е р. Праўда, ваша вялікасць, чыстая праўда!

Я н к а. Схапіў я пчолку за вуха і цягну яе да сябе ды крычу на ваўкоў: «Аюсь, куды, падлы!» А яны ўчапіліся за другое вуха і да сябе цягнуць. Адарвалася ў пчолкі галоўка. Ваўкі спалохаліся і пабеглі, а я і не ведаю, што рабіць. Ды была ў мяне пляшка з алеем. Нашмароваў я тады пчолцы шыю алеем ды прыклеіў галаву. Аж бачу, вырас з пчалінай шыі вялізны сланечнік ды такі высокі, што пад самае неба. Семачак на ім не пералічыць. Палез я на гэты сланечнік, каб семачкамі паласавацца, ды бачу, што ад яго да неба рукой падаць. Узлез я на неба ды іду саба паціху.

К а р о л ь. На неба?! І гэта не дзіва. Усё на свеце бывае, дык і гэта можа быць. Праўда, пане канцлер?

К а н ц л е р. Праўда, ваша вялікасць, чыстая праўда!

Я н к а. Іду гэта я сабе па небе, аж бачу — едзе воз. А запрэжаны ў гэты воз не конь, а чалавек нейкі старэнькі. Цягне, небарака, воз, з апошніх сіл выбіваецца, ды такі жаласлівы ў яго выгляд. З носу цячэ, сам у лахманах, у брудзе, аж нехта яго яшчэ пугай падганяе.

К а р о л ь. Усё на свеце бывае, дык і гэта можа быць. Праўда, пане канцлер?

К а н ц л е р. Праўда, ваша вялікасць, чыстая праўда!

Янка. Прыглядзеўся я да яго, твар нібыта знаёмы. Тут я і пазнаў старога: «Авохці мне, — думаю, — дык гэта-ж стары наш кароль-нябожчык». І сапраўды, гэта і быў, пане кароль, твой бацька. Гэта-ж на ім чэрці гной возяць на тым свеце.

Кароль. Брэшаш! Няпраўда! Не можа гэтага быць!

Канцлер. Як ты асмеліўся, падлюга?

Кароль. Нягоднік! Я табе галаву адсяку! Чулі? Цьфу! Такое сказаць пра майго, славутай памяці, бацьку, караля-нябожчыка!

Янка. Дык на тое-ж небыліца. Ты-ж сам, пане кароль, загадаў мне сказаць што-небудзь такое нечуванае, каб ты сапраўды не паверыў ды крыкнуў: «Няпраўда! Брэшаш!» Мне-ж гэта, відаць, удалося.

Кароль. Дык гэта няпраўда? Ты зманіў?

Янка. Няпраўда, пане кароль. Зразумела, няпраўда.

Кароль (*супакойся*). Ха-ха-ха... Спрытны хлоп! Лоўка зманіў! Цікавая была небыліца! (*Канцлеру*.) Чаго-б ён ні сказаў, на ўсё крычыце: «Праўда, ён кажа праўду!»

Канцлер (*ціха*). Слухаю, ваша вялікасць.

Кароль (*да Янкі*). Кажы другую...

Янка. Можна і другую...

Кароль. Толькі глядзі, каб пра майго бацьку-нябожчыка больш ні слова, бо інакш, мой меч — твая галава з плеч!

Янка. Можна і гэтак. Дык слухай, пане кароль, што аднойчы таксама са мною здарылася. Даведаўся я неяк, што за морам мяняюць чмялёў на быкоў, мух на кароў, а цялят на камароў. Набраў я тры збаны, адзін поўны чмялёў, а другі поўны мух, а трэці поўны камароў і паехаў за мора мяняць на быдла. Прыехаў я за мора і прамяняў тых чмялёў на быкоў, мух на кароў і камароў на цялят. Прамяняў усе тры збаны.

Кароль. Усё на свеце бывае, дык і гэта, мабыць, праўда.

Канцлер. Праўда, ваша вялікасць. Ён кажа чыстую праўду!

Прыдворныя (*па знаку канцлера*). Вядома-ж, гэта праўда!

Янка. Хацеў я іх на наш бок пераправіць, але за перавоз бяруць вельмі дорага. Што мне рабіць? Пачаў я іх за хвост хапаць ды цераз мора на наш бераг кідаць. Пакінуў сабе толькі маладога бычка. Размахнуў я гэтага бычка, кінуў ды хвост з рукі не выпусціў і разам з ім цераз мора перакінуўся.

Кароль. Мабыць і гэта праўда. Усё на свеце бывае, дык і гэта можа быць.

Канцлер. Праўда, ваша вялікасць, праўда! Ён кажа чыстую праўду!

Прыдворныя. Вядома-ж, праўда.

Янка. Перакінуўся я цераз мора, аж бачу, не ў той бок трапіў. Апынуўся я не перад нашай вёскай, а перад тваім каралеўскім садам. Сеў я на свайго бычка, ды паехаў. Аж, бачу я сядзяць перада мною на лаўцы пад дрэвам двое, ды цалуюцца. (Глядзіць на канцлера, які пачынае драмаць.) Адзін з іх такі высокі ды хударлявы. Прыгледзеўся я да іх, ды кажу сабе: «Эге, дык гэта-ж, канцлер нашае дзяржавы з тваёй, пане кароль, жонкай, з каралеваю-матухнай, цалуюцца!»

Кароль. Не можа быць! Брэшаш! Няпраўда! (Грозна глядзіць на канцлера) Канцлер, што гэта значыць?

Канцлер (схямляючыся, механічна). Праўда, ваша вялікасць, праўда. Ён кажа чыстую праўду!

Кароль. Як? Дык гэта праўда? Зраднікі! Не можа быць!

Канцлер (спалохана, зразумеў). Ваша вялікасць, ён брэша! Гэта няпраўда! Але-ж вы самі загадалі мне казаць: «Праўда, ваша вялікасць! Ён кажа чыстую праўду!»

Кароль (збянтэжана). Праўда... няпраўда... Нічога не разумею! (Грозна.) Праўда гэта ці няпраўда тое, што ён кажа?

Канцлер. Дальбог, няпраўда, ваша вялікасць! Ён брэша нахабна, гэта лайдак. Яго небыліцы нікуды не варты, яны нават злачыныны. Дазвольце яму адсячы галаву, ваша вялікасць.

Кароль (да Янкі). Дык гэта мана? Ты збрахаў?

Янка. На тое-ж небыліца. Я павінен быў выдумаць нешта такое, каб ты не паверыў і крыкнуў: «Няпраўда! Брэшаш!» Я гэта зрабіў у другі раз і чакаю абяцанай ўзнагароды.

Кароль (супакоіўся). Скрытны хлоп! Раскажы мне яшчэ адну небыліцу. Калі я ў трэці раз не паверу і крыкну: «Няпраўда!», дык атрымаеш ты ад мяне вялікую ўзнагароду, а калі не... дык усёроўна галаву ссяку.

Янка. Можна і так...

Кароль. Але глядзі, каб пра нікога з майго сямейства ні слова! Чуеш?

Янка. Чую.. Дык слухай, пане кароль. Жыў я да апошняга часу ў свайго бацькі. Але надумаў, нарэшце, пайсці ў свет, шукаць сабе праўды і шчасця. Калі я сказаў гэта свайму бацьку, дык ён згадзіўся мяне адпусціць.

Кароль. Нічога дзіўнага ў гэтым няма. Мабыць, гэта праўда.

Канцлер. Чыстая праўда, ваша вялікасць!

Прыдворныя. Вядома-ж праўда.

Янка. Перад тым, як развітацца, даў мне мой бацька вось гэтую торбу ды кажа: «Вось табе торба, мой сыночак! Ідзі ты з ёю шукаць сабе шчасця. Можа прыдзеш ты часам у каралеўскі палац. Звярніся тады, сыночак, да нашага вялікага караля, пакажы ты яму гэтую торбу і скажы яму, што пазычыў ён у мяне пяць год таму назад поўную торбу золата, дык прашу я цяпер яго, каб звярнуў ён мне гэтую пазыку праз цябе, сынку». Вось гэтая торба, пане кароль, загадай, каб насыпалі яе золатам і звярні майму бацьку пазыку. Я прышоў, каб яе атрымаць.

Кароль. Брэшаш! Хлусня! Няпраўда! Я нічога не вінен твайму бацьку. Я-ж яго нават ніколі не ведаў. Канцлер, вы чулі?! Гэта-ж няпраўда?

Канцлер. Праўда, ваша вялікасць. Ён кажа чыстую праўду!

Прыдворныя (хорам). Вядома-ж, праўда!

Кароль. Як гэта праўда? Я-ж яго бацьку ніколі не бачыў? Вы, мабыць, розум згубілі! Вы мае грошы не шкадуеце!

Канцлер. Не, ваша вялікасць. Калі справа ідзе аб гэтым, дык не. Вы-ж яго бацьку нават не ведаеце! Ён брэша, гэты галган! Тое, што ён сказаў,—няпраўда, брахня, мана! Яго трэба павесіць!

Кароль (зноў супакойўся). Ага! От і я адразу здагадаўся, што няпраўда. Мяне не ашукаць! Брэшаш, хлоп!

Янка. Калі гэта няпраўда, дык я чакаю абяцанай узнагароды, бо ты, пане кароль, у трэці раз крыкнуў: «Брэшаш! Няпраўда!» Я твае жаданне задаволіў. Калі-ж гэта праўда, дык загадай насыпаць маю торбу золатам і адпусці мяне дахаты.

Кароль (глядзіць на яго са здзіўленнем). Глядзі, які скрытны! Мабыць, прыдзецца цябе ўзнагародзіць: я пакідаю цябе пры палацы і прызначаю цябе сваім галоўным дарадцам.

Янка. Дзякую, пане кароль. Пастараюся быць табе на патрэбу.

Канцлер і астралог глядзяць адзін на аднаго і шэпчуцца.

Астралог. Ваша вялікасць, дазвольце звярнуцца да вашага новага дарадцы з трыма філасофскімі запытаннямі. Калі ён не здолее на іх адказаць, ён не варты быць вашым дарадцам, тады трэба яму адсячы галаву.

Кароль. Што? Тры філасофскія запытанні? (Глядзіць на канцлера, той ківае галавой.) А, тры філасофскія запытанні. Цікава... Згодзен... Калі ты здолееш на іх адказаць, будзеш

маім каралеўскім дарадцам, а калі не, выбачай, мой меч — твая галава з плеч!

Янка. Слухаю, пане кароль.

Астралог. Адкажы ты мне, мой любы, на гэтыя запытанні: што ў свеце самае салодкае? Што ў свеце самае хуткае? Што ў свеце самае багатае?

Кароль. Як? Як? Самае салодкае? Самае хуткае і самае багатае? Цікава...

Янка (думае). Гэта-ж вельмі проста. Самае салодкае ў свеце—сон. Хоць якое гора цябе апанавала, хоць якія турботы, а як ляжаш, пане кароль, і заснеш, дык на ўсё і забудешся.

Кароль (зацікаўлены). Праўда, праўда. А што самае хуткае ў свеце?

Янка. Самае хуткае ў свеце, пане кароль, гэта думкі чалавечыя. Ты яшчэ толькі збіраешся куды-небудзь ехаць, а думкі твае ўжо там. Ты яшчэ толькі збіраешся што-небудзь зрабіць, а ў думках сваіх ужо зрабіў. Сам ты тут, а думкі твае далёка.

Астралог. А што самае багатае ў свеце?

Янка. Самае багатае ў свеце — зямля. Яна сыцей і багацей за ўсё, бо дае чалавеку ўсё, што яму трэба. З зямлі людзі і жывяцца і кормяцца. Ці адгадаў, пане кароль?

Кароль (пляскае ў далоні). Угадаў, угадаў! Правільна! Правільна! Прызначаю цябе маім прыдворным дарадцам.

Янка. Дзякую за ласку, пане кароль.

Кароль. Ха-ха-ха! Лоўка адказаў! Спрытна! Ха-ха-ха... Пане астралог, гэта-ж верна, што... як ён казаў? Ага, сон—самае салодкае ў свеце... (Пазяхае). А... а... асабліва пасля абеда... (Жмурыцца.) Гэта правільна... А... а... а... Нешта зноў спаць захацелася. Відаць, не даспаў. (Канцлеру і астралогу.) Ідзіце, ідзіце! А... а... а... (Да Янкі.) Будзеш маім прыдворным дарадцам... (Махае рукой, пачынае драмаць. Янка выходзіць.)

Астралог (канцлеру). А, каб на яго халера, які спрыт! Лепшыя вучоныя краіны не маглі адказаць на гэтыя складанейшыя пытанні філасофіі, а гэты пастух, гэты вясковы дурань, вырашыў іх адразу. Што рабіць?

Канцлер. Нам трэба чакаць вялікай бяды. Ён можа заняць наша месца. Яго трэба знішчыць!

Астралог. Знішчыць?

Канцлер. Знішчыць, пакуль не позна! Нам трэба яго пазбыцца.

Астралог. Але як?

Канцлер. Нешта прыдумаем. Падпільнуем зручны выпадак і як-небудзь загубім гэтага хлопа. Трэба дзейнічаць разам і рашуча!

Астралог. Рашуча і разам, пане канцлер!

Канцлер. Вось дык разумнік! Як сумеў
Ён Дурымонта абдурыць?!
Яго рашуча трэба нам
Пазбыцца — знішчыць ці забіць!

Астралог. Так, пане канцлер, згодзен я.

Заўсёды будзем разам.

Яго мы знішчым, і тады

Канец усім абразам!

Абодва. Мы хлопа знішчым! Каралю

Пра гэта мы не скажам.

Яго пазбыўшыся, мы ўсім

Свой розум тут пакажам.

Канцлер і астралог выходзяць, чуецца храп караля.

Заслона

АКТ ДРУГІ
КАРЦІНА ЧАЦВЕРТАЯ

Велікан

Каралеўскі пакой. Трон. За вокнамі палаца шум, кржкі, мітусня. Кароль разгублена бегае па пакоі. Прыдворныя маўкліва туляцца па кутках.

Кароль. Што гэта робіцца навокал? Дзе канцлер? Чаму няма канцлера? Што гэта за шум? Панове, ад мяне нешта хаваюць! Дзе канцлер?

Уваходзяць канцлер і астралог.

Кароль (канцлеру). Дзе вы былі? Чаму там такі шум? Што гэта робіцца?

Канцлер. Ваша вялікасць гэта шуміць народ.

Кароль (здзіўлена). Народ? Што яму трэба?

Астралог. Народ баіцца велікана.

Кароль. Якога велікана? Што гэта за глупства? Канцлер, я патрабую тлумачэнняў.

Канцлер. Ваша вялікасць! Трымайцеся мужа, як належыць славу таму ўладару. Нам пагражае небяспека.

Кароль (спалохана). Што? Што такое?

Канцлер. У нашай краіне з'явіўся аднекуль страшэнны велікан.

Кароль. Ах!

Канцлер. Ён разбурае вёскі і гарады. Ён нішчыць жывёлу.

Астралог. На сьнеданне яму патрэбны цэлы бык.

Кароль. Ах!

Канцлер. Але справа не ў гэтым. Галоўная небяспека ў народных хваляваннях.

Астралог. Насельніцтва паразбягалася і хаваецца па лясак.

Канцлер. Ніхто не працуе.

Астралог. У краіне непарадкі, ваша вялікасць. Пагражае голад.

Канцлер. З маёнткаў паноў і шляхты паўцякалі ўсе слугі. Сяляне кінулі працу.

Астралог. Хаваючыся ад велікана, яны збіраюцца ў вялізныя натоўпы.

Канцлер. Гэта вялікая небяспека, ваша вялікасць.

Астралог. Народ гаворыць, што велікан — пакаранне, пасланае за грахі паноў.

Кароль. Ах! Канцлер, што рабіць?

Канцлер. Учора я выслаў супроць велікана войскі. Я не хацеў вам казаць пра ўсё гэта, каб не турбаваць вас дарэмна, але цяпер, улічваючы адказнасць моманту і непарадкі ў краіне, я павінен вам аб усім паведаміць. Дзяржава ў небяспецы, ваша вялікасць.

Кароль. Ах, што рабіць? Панове, што рабіць? *(За вокнамі ўзмацняецца шум. Кароль прыслухоўваецца.)* Канцлер, што там такое? Чаму такі шум? У мяне пачынае балесць галава.

Канцлер. Народ хвалюецца, ваша вялікасць. Народ патрабуе ад вас рашучых дзеянняў для абароны краіны ад велікана. Натоўп перад палацам патрабуе, каб вы да яго вышлі. Ён хоча вас бачыць.

Кароль. Ах, навошта усё гэта? Скажыце ім, каб яны ішлі дахаты.

Канцлер. У іх няма хат. Гэта бежанцы з разбураных веліканам мясцовасцей.

Кароль. Скажыце ім, каб яны супакоіліся. Скажыце, што ўсё зроблена. Скажыце, што супроць велікана высланы войскі, што яны яго бяспрэчна, заб'юць альбо прагоняць.

Канцлер. Я ім гэта казаў. Але яны не слухаюць.

Кароль. Ах, што рабіць? *(Бездапаможна бегае па пакоі.)*

Астралог. Ад войска вестак няма, пане канцлер?

Канцлер. Пакуль што няма.

Кароль. Што рабіць? Чаго вы маўчыце, як бараны?

Канцлер. Ваша вялікасць, не хвалюйцеся. *(Паэту.)* Трэба супакоіць караля, даць яго думкам другі напрамак.

Паэт *(выходзіць наперад, спалоханы, разгублены, пачынае няпэўным голасам)*. — Вораг баіцца цябе уладыр наш вялікі, магутны;

Любіць цябе твой народ, абаронца краіны

адважны...

Кароль (не слухаючы яго, бегас). Змоўкніце! Панове, што рабіць? (Раптоўна спыніўшыся, да прыдворных.) Вы чуеце? Што там?

Канцлер. Народ хоча праціснуцца ў каралеўскі палац.

Астралог. Яны выціскаюць вартавых, ваша вялікасць.

Канцлер. Вам неабходна выйсці да іх, ваша вялікасць.

Кароль (спалохана). Не пайду!

Астралог. На адну толькі хвіліну, ваша вялікасць. Народ убачыць вас і супакоіцца.

Кароль у замяшанні. Не ведае, што рабіць. Канцлер і астралог насоўваюць яму на галаву карону і падштурхоўваюць да дзвярэй. Кароль ідзе неахвотна. Карона з'ехала на бок. Шум за вокнамі ўзмацняецца.

Галасы. Злітуйся, вялікі кароль!

— На цябе ўся надзея!

— Дапамажы супроць велікана!

— На тое ты наш кароль.

— Ён топча нашы палеткі, разбурае хаты!

— Ён нішчыць жывёлу!

— Загадай, каб прагналі велікана!

Кароль (спалохана адступае). Канцлер! Разбярэцеся! Скажыце ім што-небудзь. (Хаваецца за трон.)

Канцлер. Людзі, супакойцеся! Зроблена ўсё, што трэба. Супроць велікана высланы войскі. Наш вялікі і добры кароль загадаў, каб велікана забілі ці прагналі. Не бойцеся! Ідзіце сабе здаровы! Не турбуйце караля, ён заняты важнымі справамі. Ён абароніць вас ад велікана. (Канцлер непрыкметна робіць знак начальніку варты. Вартавыя адціскаюць народ. Дзверы зачыняюцца. Кароль выходзіць з-за трона.)

Кароль (тупае нагамі). Здрада! Чорт ведае што! Хто дазволіў ім урывацца сюды? Дзе мая варта?

Шум. Кароль ізноў спалохана хаваецца за трон. Дзверы адчыняюцца, у пакой урываецца ганец. За ім уваходзіць начальнік варты.

Кароль. Ну, што там яшчэ?

Начальнік варты. Ваша вялікасць, гэта ганец ад войска. Ён ледзь прабіўся скрозь натоўп.

Ганец. Ваша вялікасць! Бяда! Велікан ідзе сюды!

Каралева. Мы ў небяспецы!

Дочкі караля. Ах! Ах! Ах!

Першы сын. Трэба ратавацца!

Другі сын. Мамка, я баюся...

Кароль. Дзе войска?

Канцлер. Цішэй! Кажы.

Ганец. Ваша вялікасць! Учора раніцай, як вам вядома, наша войска рушыла супроць велікана. Каля поўдня мы яго ўбачылі,—ён шоў па дарозе. Ubачыўшы велікана, войска снынілася і пачало рыхтавацца да бою.

Кароль. Далей, далей...

Ганец. Заўважыўшы наша войска велікан лёг на зямлю...

Кароль. Ах!

Прыдворныя. Ах!

Ганец. Ён заткнуў сабе адну наздру пальцам і пачаў дзьмуць праз другую, ды так моцна, што ўзняўся страшэнны віхор і далёка адкінуў наша войска. Салдаты лёталі ў паветры, як пер'е.

Канцлер. Панове, цішэй, цішэй, супакойцеся!

Ганец. Наша войска развеена. Салдаты паразбегліся. Ніхто не хоча змагацца. Велікан ідзе сюды...

Кароль. Ён ідзе сюды!

Каралева. Мы загінем!

Дочки. Ах! Ах! Ах!

Першы сын. Трэба ўцякаць!

Другі сын. Ой! Ой! Ой!

Ганец. Ён набліжаецца да каралеўскага палаца, ваша вялікасць.

Кароль (беге па пакоі). Што рабіць? Панове, што рабіць? Ён можа мяне забіць. Ён разбурыць мой палац.

Канцлер. Ваша вялікасць, супакойцеся. Усё гэта не так страшна, як здаецца.

Астралог. Можна з ім вярта ўступіць у перагаворы? Ваша вялікасць, да яго трэба паслаць дэлегатыю. Можна яна здолее ад яго адкупіцца.

Канцлер. Я думаю, што ён згодзіцца за пэўны выкуп пакінуць нашу дзяржаву і накіравацца ў суседнюю краіну.

Кароль (з надзеяй). Так... так... праўда... Да яго трэба накіраваць паслоў. Няхай ідуць яму насустрач. Але каго мы пашлем?

Астралог. Калі я казаў пра дэлегатыю, я меў на ўвазе пана канцлера. Ён чалавек дзяржаўнага розуму. Ён, мусіць, здолее ўгаварыць ці ашукаць велікана. Няхай ідзе яму насустрач.

Канцлер (незadowolена). А я меў на ўвазе якраз пана астралога. Ваша вялікасць, я прапаную прызначыць паслом да велікана пана астралога. Ён чалавек вучоны. Яму вядомы ўсялякія навукі і ў тым ліку магія. Ён зможа ўздзейнічаць на велікана сваімі магічнымі заклінаннямі.

Кароль *(нецярпліва махае рукой)*. Абодва! Абодва!
Я прызначаю вас абодвух. Вы павінны ісці насустрач велікану і
прагнаць яго, усёроўна якімі сродкамі. Калі вы не згодны я зага-
даю адсячы вам галовы.

Канцлер *(хлопае сабе па ільбу)*. Ваша вялікасць, я ведаю,
што рабіць. Трэба паслаць да велікана вашага новага дарадцу.

Астралог. Цудоўная ідэя! Як гэта я сам не здагадаўся?
Але, але... Няхай пакажа свой найвышэйшы розум і сваю адвагу.
Загадайце яму забіць велікана альбо ўзяць яго ў палон.

Канцлер. Калі яму не пашанцуе і велікан яго заб'е, шкоды
вялікай не будзе. Усёроўна, ён чалавек не нашага стану, чужы.
Ён — просты мужык, яго ніхто не ведае і, калі ён загіне, мы
нічога не страцім. Мы паспрабуем тады ўступіць з веліканам у
сур'ёзныя перагаворы. Мы скажам яму, што гэты хлоп, які асме-
ліўся на яго напасці, быў з суседнія дзяржавы. Мы гэта
пацвердзім дакументамі. Мы паспрабуем нацкаваць велікана на
гэтую дзяржаву. У крайнім выпадку мы адкупімся ад яго, даўшы
яму ў падарунак сотню-другую сялян і багаты скарб.

Кароль. Гм... скарб... Можа даволі адных сялян?

Канцлер. Ваша вялікасць, потым, калі велікан пакіне
краіну, мы зможам усе гэтыя страты спагнаць з народа, пры
дапамозе новых узмоцненых падаткаў.

Кароль. Згодзен! Згодзен! Паклікаць сюды майго новага
дарадцу!

Усе. Паклікаць новага дарадцу! Паклікаць новага дарадцу!

Прыводзяць Янку.

Янка. Дзень добры, пане кароль! Якую маеш да мяне
патрэбу? Ты выклікаў мяне, напэўна, для таго, каб даць абя-
даную ўзнагароду?

Канцлер. Узнагарода потым. Спачатку пра больш важныя
справы.

Кароль. У нашай краіне з'явіўся велікан. Дык вось мой
загад: ідзі яму насустрач і спыні, чым хочаш. Калі ты здолееш
забіць яго ці ўзяць у палон, — я дам табе ўсё, што ты захочаш,
а калі не — галаву далоў.

Янка. Спыніць велікана? *(Думае.)*

Каралева. О, добры і мужны юнак, на вас пазірае ўся
краіна. Мы ўсе чакаем ад вас паратунку.

Першы сын. Ты павінен сам зразумець, — велікан можа
нас усіх забіць.

Дочкі *(у адзін голас, малітоўна, склаішы рукі і робячы*

рэверанс). О, шляхетны, о разумны юнак! Ратуйце нас ад жудаснага велікана.

Другі сын (пачынае хныкаць). Я баюся...

Кароль. Адчапіся... Ну?

Янка. Хіба паспрабаваць? (Усе ўзрадаваліся.)

Канцлер. Дык ідзі хутчэй!

Астралог. Ідзі, пакуль не позна!

Янка. Добра, пане кароль! Дай мне сыр і хлеб на дарогу, каб падмацавацца. Больш мне нічога не трэба.

Кароль. Даць яму сыр! Даць яму хлеб! (Усе кідаюцца па сыр і хлеб. Даюць яму сыр і круглы хлеб.)

Янка (кладзе сыр і хлеб у торбу). Іду. Цікава паглядзець, што гэта за велікан такі? Але глядзі, кароль, каб і ты выканаў сваё слова і зрабіў усё, што я пажадаю, калі я выканаю твой загад і вызвалю краіну ад велікана.

Кароль (важна). Каралеўская слова непарушна. Ідзі, маладзец.

— Канцлер і астралог пераглядаюцца. Янка выходзіць з пакою.

Заслона

КАРЦІНА ПЯТАЯ

Сустрэча з веліканам

Безар. Прыгожая мясцовасць. Лес. Узгоркі. Ідзе Янка з торбаю на спіне. Спявае.

Янка (спявае). Шчасце ўсюды, дзе захочаш,

Толькі ведай, брат адно:

Шчасця трэба дамагчыся

І самім узяць яго.

Заспяваем пра раздолле,

Годзе смутку панаваць,

Досьць жыць нам у няволі.

Пойдзем шчасце здабываць!

(Спыняецца.) Стаміўся нешта. Відаць, ужо час адпачыць. Ды есці захацелася. (Аглядаецца.) Якая прыгожая мясцовасць! Тут я і спынюся. Навокал нікога няма. Людзей не чуваць і не відаць. Мабыць, паўцякалі, небаракі. Велікан, мусіць, недалёка. Хутка спаткаемся. (Уздыхае.) Але я не баюся. Што ён мне зробіць? Ён хоць і вялікі, але затое, мабыць, і дурны. (Скідае

торбу, садзіцца ля куста.) Трэба пакуль што павячэраць.
(Развязае торбу, вымае сыр і хлеб. У гэты час за сцэнай чуваць павольны, размераны але вельмі моцны тупат.) Гэта, мабыць, велікан. (Прыслухоўваецца. За сцэнай нізкі голас спявае.)

Велікан (за сцэнай). Волат я вялізны —

Пагроза для людзей,
Бо як дам па шапцы,
Не знойдзеш ты касцей.

Іду па ўсіх краінах
Я шпаркаю хадой.
Мабыць, я заўладаю
Ўсёй куляю зямной!

З гэтымі словамі на сцэну выходзіць велікан, апрануты ў звярыную скуру, валасаты, барадаты. Ногі абкручаны кавалкамі звярынай скуры, перавязанымі да нагі рамямі. Шырокі скураны пояс. У руках вялікая доўгая. Велікан нюхае паветра, з шумам уцягваючы яго ў ноздры. Ад подыху яго варушацца лісты на дрэвах, хіліцца долу трава, развяваюцца валасы на галаве Янкі.

Велікан. Чым гэта тут пахне?

Янка. Добры вечар, дзядзька! Як маешся? (Смела глядзіць на яго.)

Велікан (пахмурна глядзіць на Янку зверху уніз). Што гэта тут за казюрка няшчасная? Хто гэта тут звніць, як камар над вухам?

Янка. Я кажу: добры вечар, дзядзька! Хіба ты мяне не пзнаў? Куды гэта ты спяшаешся? Сядай, пагутарым.

Велікан (здзіўлена). Гэткая мурашка, казюрка нікчэмная, і асмельваецца раптам са мной гаварыць і нават не ўцякае. Гм... гм... А ці ведаеш ты, слімак, што я адным махам магу разбурыць цэлы горад? Ці ведаеш ты, камар, што я магу забіць цябе адным пальцам? Што ад цябе нават мокрай плямкі не застанецца?

Янка. Эге, дзядзька, але-ж ты вялікі хвалько, як я бачу. Я-ж таксама маю сілы не мала, але вось хваліцца дарма не люблю.

Велікан (у бок, здзіўлена). Можна ён і сапраўды вельмі дужы, калі не баіцца мяне?

Янка. Сядай вось тут, дзядзька, пагутарым.

Велікан (садзіцца, недаверліва прыглядаецца да Янкі. Убачыў каля сябе камень). Гэй ты, жабка, глядзі на маю сілу. Вось я бяру камень і рукамі разрываю яго на дзве паловы. (Бярэ камень, рукамі разрывае яго на дзве паловы і кідае за спіну.)

Бачыў? Ці можаш ты гэтак, слімак? Ці ў цябе хопіць на гэта сілы? Калі не, дык я цябе заб'ю.

Янка. Вось дык здзівіў? Глядзі... Вось я таксама бяру камень і разрываю яго на дзве паловы. (*Бярэ хлеб, разрывае на дзве паловы і кладзе за спіну.*) Бачыў? А гэты камень я сцісну так, што з яго вада пальцеца. (*Бярэ сыр і выціскае з яго ваду.*) Ды раскрышу на дробныя кавалкі. (*Крышыць сыр на кавалкі і кідае за спіну.*) Бачыў маю сілу? (*Убок.*) Загінула мая вячэра...

Велікан (*вельмі здзіўлены, пачынае з павагай, але ўсё яшчэ недаверліва глядзіць на Янку*). Мабыць, ён сапраўды асілак. (*Да Янкі.*) Слухай, мурашка, калі ты сапраўды такі дужы, дык давай паспрачаемся інакш.

Янка. Давай! А толькі як?

Волат. Хто з нас крыкне мацней.

Янка. Ты, мабыць, звар'яцеў?.. Навошта нам крычаць?

Велікан (*узрадавана*). Ага! Ты не хочаш! Ты баішся! Цяпер я цябе заб'ю.

Янка. Пачакай, дурань. Я цябе шкадаваў, бо калі я крыкну на ўвесь голас — табе не паздаровіцца.

Велікан. Дзе ты можаш! У цябе голас слабы, танклявы, звніць, як у камара. Ты баішся...

Янка. Ну, калі ты такі ўпарты, дык я згодзен. Табе-ж будзе горш. Сам будзеш потым шкадаваць. Паглядзім, хто з нас крыкне мацней.

Велікан. Калі ты крыкнеш мацней, дык ты мяне заб'еш.

Янка. Згодзен.

Велікан. А калі я крыкну, мацней, дык я цябе заб'ю.

Янка. Таксама згодзен.

Велікан. Я буду крычаць першы.

Янка. Крычы.

Велікан (*ўбок*). Зараз гэты камар сканае ад майго крыку. (*Устае і задзірае галаву ўверх, набіраючы наветра ў грудзі. Тымчасам Янка заткнуў сабе вушы мохам, абкруціў галаву торбай і засунуў галаву ў кусты. Жудасны крык волата, моцны, нібы раскаты грома. Волат раве з апошніх сіл, потым аглядаецца.*) Дзе-ж ён, гэты малы? Напэўна, здох! Не вытрымаў майго крыку. Гэй, казюлька, дзе ты?

Янка (*скінуў торбу з галавы*). Ты ўжо крычаў? (*Працірае вочы.*) А я і не заўважыў. Задрамаў тымчасам крыху, дык і не дачуў.

Велікан (*здзіўлена*). Няўжо не дачуў? (*Убок.*) Мабыць, ён сапраўдны асілак, калі не пачуў такога крыку.

Янка. Цяпер чарга мая. Але мне шкада цябе, дзядзька, бо ты старэйшы за мяне. Мой голас можа табе пашкодзіць. Ты яго не вытрымаеш, на пагах не ўстаіш. Садзіся лепш на зямлю ды абкруці галаву чым-небудзь. (Дае велікану торбу.) Бо інакш загінеш дарэмна. Галава можа лопнуць, аглухнуць можаш, аслепнуць.

Велікан (спалохана). Няўжо? (Садзіцца на зямлю, набівае вушы мохам і абкручвае галаву торбай.)

Янка. Можна пачынаць?

Велікан (моўчкі ківае галавой).

Янка. Дык галы трымайся! Я пачынаю зараз крычаць! (З вялікай цяжкасцю падымае даўбню велікана, б'е яго па галаве некалькі разоў.) Чуеш? Чуеш?

Велікан. О-о-о-х!.. О-ох!.. Даволі, даволі, не крычы! Не трэба! (Скідае торбі, схпіўся за галаву.) Ну і голас, ледзь галава не лопнула!

Янка. Вось як трэба крычаць! Можа крыкнуць яшчэ разок?

Велікан (спалохана). Не, не... хопіць... не трэба... даволі...

Янка. А што калі я зноў закрычу?

Велікан (станоўцца на калені). Злітуйся, пашкадуў!.. Усё што хочаш, зраблю, толькі не крычы... Толькі не забівай! (Пачынае плакаць.)

Янка. Дык будзем біцца ці мірыцца?

Велікан (скрозь слёзы). Мі-ры-цца...

Янка. Ну, што з табой рабіць? Мог-бы я цябе забіць, па праву, бо ты-ж гэтак умовіўся. Але шкада мне цябе, дзядзька. Жыві сабе на здароўе, але толькі з адной умовай: пакінь нашу краіну, ідзі сабе дамоў і ніколі не крыўдзі народ, інакш будзе табе кепска. Чуеш?

Велікан (узрадавана). Ніколі не буду крыўдзіць народ. Дзякую табе, вялікі асідак, што пашкадаваў мяне. Ніколі я гэтага не забуду... Заўсёды буду табе служыць...

Янка. Ну, глядзі... (Заўважыў за поясам у велікана дудку.) Гэта што ў цябе?

Велікан. Гэта? Дудка.

Янка. Адкуль яна ў цябе? Даў паглядзець.

Велікан (дае дудку). Гэту цудоўную дудку зрабіў адзін вялікі майстар. Калі хто іграе на гэтай дудцы, дык усе людзі, усе звяры, усе жывыя стварэнні збягаюцца на яе гукі і слухаюць як зачараваныя. А калі сказаць пры гэтым: «А ну, патанцуйце!», дык усе пачынаюць скакаць, і ніякая сіла не зможа іх спыніць, пакуль дудка іграе. Кожны будзе скакаць пад тваю

дудку. Я забраў гэтую дудку, калі разбурыў адзін горад, але, нажаль, не магу ёю карыстацца, бо не ўмею іграць, ды занадта малая яна для мяне.

Янка. А мне яна можа якраз спатрэбіцца. Паспрабуем. *(Пачынае іграць на дудцы.)* А ну, патанцуй!

Велікан *(пачынае танцаваць нязграбна і павольна, потым усё хутчэй)*. Адпусці мяне, хлопча... Даволі... Я не магу скакаць.

Янка *(спыняе ігру)*. Паскакаў і досыць. Добрая дудка! Цудоўная дудка! Колькі марыў я аб гэтай дудцы. І вось нарэшце, трапіла яна мне ў рукі. Дзякуй, дзядзька, за падарунак. *(Смяецца.)* Ён мне спатрэбіцца. Ідзі сабе адкуль прышоў, і памятай добра: ніколі не крыўдзі народ.

Велікан. А божа-ж мой! Ды ніколі ў жыцці! *(Кланяецца, прыціскаючы вялізныя рукі да грудзей, і выходзіць.)*

Янка *(глядзіць яму ўслед, потым садзіцца і пачынае павольна іграць на дудцы. Вакол яго паступова збіраюцца з усіх бакоў зверы лясныя—мядзведзі, зайцы і інш., і моўчкі слухаюць)*. Эге, ды ў мяне шмат слухачоў набралася. А ну, патанцуйце, звярушкі дарагія. *(Звяры пачынаюць танцаваць. Балет. Янка выходзіць, іграючы на дудцы. Звяры, танцуючы, выходзяць за ім.)*

Заслона

АКТ ТРЭЦІ
КАРЦІНА ШОСТАЯ

Каралеўскае слова

Спальня караля. Вялізны ложка, Канцлер, за ім астролог.

Канцлер. Ваша вялікасць!.. (Аглядаецца.)

Астролог. Нікога няма.

Канцлер. А дзе-ж гэта кароль?

Астролог. Толькі што ён быў тут.

Канцлер (гучней). Ваша вялікасць! (Шукае караля на ложку, паміж груды шматлікіх падушак.) Ваша вялікасць, дазвольце паведаміць вам апошнія, радасныя навіны.

Астролог. Вельмі цікавыя навіны, ваша вялікасць.

З-пад ложка аспярожна высоўваецца галава караля. Канцлер і астролог адскакваюць ад ложка. Яны робяць выгляд, быццам не заўважылі, у якім смешным становішчы знаходзіцца кароль.

Кароль. Дазваляю.

Канцлер. Дазвольце павіншаваць, ваша вялікасць, з бліскучай перамогай.

Кароль (вылазіць з-пад ложка напалову). Ну?

Канцлер. Велікан пакінуў краіну. Насельніцтва вяртаецца ізноў у разбураныя мясцовасці. Жыццё краіны ўваходзіць у свой нармальны распарадак.

Даламагаюць каралю вылезці з-пад ложка. У пакой уваходзяць прыдворныя.

Астролог. Віват, наш вялікі кароль Дурымонт!

Канцлер. Віват, наш вялікі кароль Дурымонт, адважны пераможца жудаснага велікана! Віват!

Прыдворныя. Віват!

Кароль (ад нечаканасці спачатку ўздрыгануўся, але хутка зноў авалодаў сабою). Ага... Дык велікана прагналі... Зразумела... Інакш і быць не магло... Я быў у гэтым упэўнены з самага

пачатку. Гэта я прагнуў велікана. Цяпер вы бачыце самі, панове, усю сілу маёй велічы і маёй магутнасці. (Устае.)

Канцлер. О, так, ваша вялікасць. Вы перамаглі жудаснага велікана, і мы схіляемся перад вашай магутнасцю.

Астралог. Віват, вялікі кароль Дурымонт!

Прыдворныя. Віват!

Кароль (пагардліва аглядае прысутных). Народ, мабыць, вельмі задаволены. Ён славіць, напэўна мяне, свайго ўладара, свайго караля, свайго збавіцеля.

Паэт (становіцца ў адпаведную позу, пачынае дэкламаваць). О, наш шляхетны, разумны кароль, уладар наш магутны! Мужнасць, адвага твая зіхаціць перад цэлым сусветам! Ты наш славыты кароль...

У гэты час за вокнамі палаца чуецца шум. Моцныя прывітальныя крыкі: «Ура! Няхай жыве смелы пастух! Няхай жыве Янка, адважны збавіцель ад велікана!» Крыкі перапыняюць паэта, не даюць яму скончыць пачаты верш.

Кароль (прыслухоўваецца, спачатку ганарліва ўсміхаючыся, потым пачынае моршчыцца). Што яны крычаць? Канцлер, мне незразумелы сэнс гэтых крыкаў.

Канцлер (кісла). Тут, бачыце, пэўнае непаразуменне, ваша вялікасць! (За вокнамі яшчэ мацней чуецца: «Няхай жыве смелы пастух Янка!»)

Кароль. Чорт ведае што такое!.. Нейкі пастух... Пра мяне ні слова... Канцлер, што гэта значыць?

Канцлер. Народ, ваша вялікасць, вядома, задаволены, але...

Кароль (падазрона). Што значыць «але»?

Канцлер. Выбачайце, ваша вялікасць, народ вельмі задаволены вашым новым дарадцам...

Кароль (абурана). Як? Як вы казалі? Канцлер, вы забы- ваецеся! Як разумець вашы словы?!

Канцлер. Вельмі проста, ваша вялікасць. Народ, вядома, дурны. Ён не разбіраецца ў такіх складаных пытаннях, ваша вялікасць. Ён пераўвядлічвае чамусьці ролю і значэнне (з іраніч- ным паклонам)... вашага новага дарадцы.

Астралог. Якая ганьба, ваша вялікасць...

Кароль (разгублена). Я... я... не разумею...

Канцлер (рашуча). Ваша вялікасць, слава гэтага пастуха расце з кожнай хвілінай. Народ лічыць, што толькі ён адзін выратаваў краіну ад велікана.

Астралог. Пра яго пачынаюць песні складаць, ваша вялікасць.

Паэт (зняважліва). Уяўляю сабе, якія гэта песні... Навоўна нешта зусім непісьменнае...

Кароль (пакрыўджана). А я? А пра мяне чаму не пяюць? Я-ж кароль! (Ледзь не плачучы крычыць.) Нягоднікі! Дурні! Злодзеі!.. Галовы паадсякаю!

Паэт. Ваша вялікасць, не зьяртайце ўвагі. Я складаю пра вас дудоўную паэму... пра вашу перамогу над веліканам.

Канцлер (шыпіць). Часу няма... не да вашых вершаў... не лезьце, калі не просяць. (Каралю.) Справа не ў гэтым, ваша вялікасць, справа куды больш складаная...

Кароль. А...

Канцлер. У славе пастуха, якога вы мелі ласку (кланяецца) прызначыць сваім каралеўскім дарадцам, крыецца зусім рэальная небяспека для існавання дзяржавы.

Астралог. Небяспека горшая, чым нават з'яўленне велікана, ваша вялікасць.

Канцлер. У гэтых крыках я чую пагрозу для вас, ваша вялікасць, асабіста і для каралеўскай улады наогул.

Кароль (завлаваў яшчэ больш). А... нягоднік... Якая чорная няўдзячнасць за маю каралеўскую ласку... Канцлер, яго трэба кінуць у турму!

Канцлер. Пра гэта я казаў вам з самага пачатку, але вы не хацелі слухаць.

Кароль. Гм... (Хацеў супярэчыць, але стрымаўся.) Дык трэба кінуць цяпер.

Канцлер. Цяпер гэтага мала, ваша вялікасць. Яго трэба знішчыць.

Кароль. Знішчыць?

Канцлер (жорстка). Назаўсёды.

Кароль. А як гэта зрабіць?

Канцлер. У залежнасці ад абставін.. Трэба чакаць яго прыходу. Цікава, якія патрабаванні ён прад'явіць. Вы-ж абяцалі яму, ваша вялікасць, зрабіць усё, што ён пажадае.

Кароль. Так, я абяцаў. Але што можа пажадаць вясковы хлапец?

Канцлер. Ён можа пажадаць многае, ваша вялікасць, а каралеўскае слова непарушнае... Асабліва ў такіх складаных умовах...

За вокнамі згоў крыкі: «Няхай жыве смелы пастух! Няхай жыве Янка!»

Кароль. Ах! Я не магу гэта чуць!

Астралог. Які гонар для пастуха!

Канцлер. Хутка ён будзе тут, ваша вялікасць. Супакэйцеся! Вам трэба падрыхтавацца да прыёма.

Кароль садзіцца на трон. Крыкі ўзмацняюцца. Гучаць фанфары. У якай уваходзіць начальнік варты. За ім, адштурхоўваючы яго, убягае радасны і ўпэўнены Янка.

Начальнік варты. Ваша вялікасць, прыбыў ваш новы дарадца, збавіцель краіны ад велікана!

Кароль (нешта бурчыць сабе пад нос).

Канцлер (грозна глядзіць на начальніка, той збянтэжана змаўкае).

Янка (весела). Добры дзень, пане кароль! Добры дзень, панове! Пане кароль, я тваё даручэнне выканаў. Велікан пакінуў нашу краіну і ніколі сюды не вернецца.

Кароль. А... так... так... я чуў... гэта добра. (Бездапаможна.) Канцлер!

Канцлер (з ілжывай ухмылкай). Яго вялікасць выказвае вам сваю ўдзячнасць за ўдалае выкананне каралеўскага даручэння. Праўда, лепей было-б, калі-б вы забілі велікана ці ўзялі яго ў палон, як было вам загадана, але, тым не менш, яго вялікасць, наш славуць кароль Дурымонт, згодзен вас за гэта ўзнагародзіць. Кажыце чаго вы жадаеце?

Янка. Дык вось, пане кароль, ты абяцаў мне за вызваленне ад велікана зрабіць ўсё, што я пажадаю. Я прашу нямнога. Дай мне такую паперу, каб народу не трэ' было больш прадаваць на паноў, няхай кожны працуе сам на сябе. І яшчэ напішы нашаму пану, каб ён не чапаў маіх бацькоў. Больш мне нічога не трэба.

Сярод прыдворных абурэнне, спалох, мінуся.

Прыдворныя. Што? Што ён сказаў?

— Якая нахабнасць!

— Вызваліць ад працы мужыкоў?

— Панове, бунт!

— Хто-ж будзе на нас працаваць?

— Як мы будзем жыць?

— Ваша вялікасць, гэта немагчыма!

— Ён звар'яцеў!

— Яго трэба звязаць!

Кароль (спачатку аслупянеў, потым бязмежнас здзіўленне змяняецца страшэнным гневам). Як ты асмеліўся, нягоднік, пракляты валацуга? Як у цябе язык павярнуўся? Як.. (Задыхнуўся ад абурэння.)

Канцлер. Яго словы—дзяржаўная здрада.

Янка (*прастадушна*). Мне вельмі патрэбна такая папера. Бачыш, пане кароль, занадта моташна нам ад паноў прыходзіцца. Працуем мы, простыя людзі, а паны толькі падганяюць ды ўвесь плён нашай працы сабе цягнуць. Адвучыліся паны ад усялякай работы. Без простых людзей жыць не могуць. Бач, як замітусіліся, пачуўшы мае словы. Але-ж ты не звяртай на іх увагі.

Кароль. А як-жа я буду? Хто-ж на мяне будзе працаваць-дурань?

Янка. Ах, я і забыўся, што ты таксама пан. Але-ж ты, пане кароль, абяцаў, а каралеўскае слова—непарушнае, ты абяцаў выканаць усё, што я пажадаю. Загадай, каб пісалі паперу хутчэй. У мяне няма часу. Заўтра канчаецца тэрмін, які даў мне наш пан. Заўтра я павінен быць дома. Калі спазнюся я з гэтай паперай, ён можа пакараць маіх бацькоў.

Кароль. Канцлер, што вы скажаце?

Канцлер. Яго словы—злачынны. За тое, што ён адважыўся высунуць перад вамі такое патрабаванне, ён падлягае смяротнай кары. Па законах нашай дзяржавы той, хто спрабуе вызваліць сялян з-пад законнай улады паноў альбо нават толькі гаварыць пра гэта, павінен быць пакараны смерцю. Загадайце яго схапіць.

Кароль (*узрадавана*). За твае злачынныя словы і намеры ўсё тое, што ты для нас зрабіў, не ў лік. Мой меч—твая галава з плеч!

Прыдворныя. Скуру з жывога садраць!

— Цвікоў у цела пазаганяць!

— Павесіць за язык, каб увесь свет знаў,
што пан — гэта не мужык!

— Язык адрэзаць ды ногі перабіць, каб не
мог па свеце хадзіць!

— Каб не мог гаварыць ды людзей супроць паноў
вучыць.

Кароль. Эй, людзі, звязаць яго!

Прыдворныя кідаюцца да Янкі, схапілі яго за рукі.

Повар (*старому слуге*). Глядзі, як паны прыдворныя замітусіліся. Нібы ваўкі завылі, што нашага Янку злавілі.

Стары слуга. Смяюцца, рукі паціраюць ды якую прыдумаць кару выбіраюць.

Повар. Бедны хлопец! Каб дапамагчы яму.

Стары слуга. Чым мы яму дапаможам? Толькі пашкадаваць ды паспачуваць можам.

Янка (*каралю*). Дык вось як трымаеш ты сваё каралеўскае слова? Вось якая твая каралеўская ўзнагарода за верную службу?

Кароль (*сышоў з трона і падыходзіць да Янкі*). Паклікаць ката!

Канцлер. Хутчэй паклікаць ката!

Уваходзіць кат з сякерай. У гэты час прыдворныя спрабуюць скруціць Янку рукі за спіну і звязаць, ён не даецца.

Янка. Адпусці мяне, пане кароль. Мяне дома чакаюць бацькі. Успомні, што я вызваліў краіну ад велікана.

Кароль (*у гневе тупае нагамі*). Маўчы, хлоп! Маўчы, нягоднік! Гэта я вызваліў краіну — я, кароль!

Янка. Пані каралева! Скажы, каб мяне адпусцілі. Няўжо і ў цябе няма літасці?

Дочкі караля (*у адзін голас*). Ах! Які нахабны хлоп!

Каралева (*ганарліва*). Да злачынцы не можа быць літасці.

Першы сын. Хо-хо! Трымайце яго мацней!

Другі сын. Глядзіце, каб ён не ўцёк!

Янка спрабуе вызваліцца, але прыдворныя моцна трымаюць яго за рукі. У час барацьбы з-за пояса Янкі вывалілася дудка і ляжыць на падлозе. Ніхто гэтага не заўважыў. Повар падняў дудку, паказвае старому слуге.

Стары слуга (*уздыхае*). Згубіў сваю дудку. Мабыць, ніколі ўжо не давядзецца яму на ёй іграць... Небарака...

Повар. А можа яму яна спатрэбіцца? Можа ён захоча паіграць на ёй перад смерцю?

Янка (*каралю*). Адпусці мяне хоць на некалькі дзён. Мяне бацькі чакаюць. Яны будуць думаць, што я на іх забыўся. Праз некалькі дзён я сам вярнуся сюды назад. Тады судзіце мяне, калі ёсць за што.

Кароль. Ха-ха-ха...

Прыдворныя. Ха-ха-ха...

Хе-хе-хе....

Хі-хі-хі...

Канцлер (*кпліва*). Шукай ветру ў полі.

Астралог (*таксама*). Хлопчык засумаваў. Не дайце яму веры, ваша вялікасць.

Паэт. Ах, гэты злодзей хоча нас ашукаць!

Кароль. Скончаны твае жыццёвыя справы, валацуга. Гэй, кат! Адсячы яму галаву!

Першы сын караля. Адсячы галаву!

Стары слуга. Цьфу! Удаўся сыночак у бацьку,—волас у волас, голас у голас.

Кат набліжаецца да Янкі. Той вырываецца з рук прыдворных і адвурхоўвае караля, які стаіць перад ім. Кароль падае. Янка пераскаквае праз яго і бяжыць. Ускочыў на трон. Шукае сваю дудку. Прыдворныя, канцлер і астралог падымаюць караля.

Повар (непрыкметна падае яму дудку). Трымай, хлопча! Дудку сваю згубіў... Можна яна табе патрэбна.

Янка. Дзякую. (У руках яго з'явілася дудка.) Э, навошта так спяшацца? Чым мяне вязаць ды караць, ці не лепш вам, паны, паскакаць? (Пачынае іграць на дудцы. Усе спыніліся, мойчыкі слухаюць, як зачараваныя).

Янка. А ну, патанцуйце, паны, не саромцеся! (Іграе.) Глядзі, як паны пад маю дудку заскакалі!

Стары слуга (повару). Заскакалі, як гарох на скаварадзе. Усе скачуць спачатку павольна, потым усё хутчэй. Скачуць кароль, канцлер, астралог, паэт, кат з сякерай і іншыя. Выбіваюцца з апошніх сіл.

Янка (спыняе ігру). Слухай, кароль, можа дасі мне зараз паперу? Ды хутчэй, бо інакш прымушу скакаць да самай смерці.

Канцлер. Ваша вялікасць, трэба згадзіцца.

Кароль (садзіцца на падлогу, слаба ківае галавой у знак згоды).

Канцлер. Кароль згодзен задаволіць вашу просьбу. Я сам напишу каралеўскі ўказ. Яго вялікасць падпіша.

Янка. Ды пішы хутчэй, у мяне часу няма. І без лішніх фокусаў, бо інакш... (Дае некалькі тонаў з дудкі. Канцлер і ўсе іншыя падскакваюць на хвілінку, як лялькі.)

Канцлер. Зараз (піша).

Янка. Хутчэй!

Астралог. Жахлівае становішча!

Кароль (схпіўся рукамі за галаву). Ах, што рабіць, што рабіць?

Паэт. Што з намі будзе?

Янка сочыць за кожным рухам, трымаючы дудку напачатку.

Канцлер. Ваша вялікасць, папера гатова. Вам трэба яе падпісаць.

Кароль (уздыхаючы, падпісвае, старанна выводзіць кожную літару). Д-у-р-ы-м-о-н-т-у-с р-э-к-с.

Янка. А пячатка? Дзе каралеўская пячатка?

Канцлер (злосна глядзіць на яго). Вось і пячатка. (Ставіць вялізную пячатку.) Усё ў парадку, пане дарадца. Усё

зроблена па форме, як след, і ўсё будзе, як належыць. (Дае Янку скрутак паперы. Той, стоячы на троне, асцярожна бярэ.)

Янка (радасна). Дзякую, панове! Хацелі вы ці не, а папера ў мяне! (Разглядае паперу з усіх бакоў, мацае пячатку.) Эх на жаль, чытаць я не ўмею. Каб не спазніцца... Бывайце! (Янка пакідае трон і ўскаквае на акно. Паварачваецца спіной. У гэты момант прыдворныя зноў спрабуюць кінуцца на яго. Ён іграе. Усе танцуюць супроць волі. Янка выскаквае праз акно. За акном знікаюць удалячыні гукі дудкі. Усе ляжаць, знясіленыя на падлозе. Паступова ўзняваюцца. Глядзяць сумнымі вачыма адзін на аднаго.)

Кароль (жаласна). Ах, як дрэнна ўсё гэта атрымалася.

Канцлер (са злоснай ухмылкай). Не хвалюйцеся, ваша вялікасць. Нядоўга ён пагуляе з гэтай паперай. (Шэпча каралю нешта ў вуха. Кароль, раскрыўшы рот ад здзіўлення, моўчкі глядзіць на яго.)

КАРЦІНА СЁМАЯ

Дома

Бедная сялянская хата на ўскраіне вёскі. Дэкарацыі першай карціны. На ўзгорку стаіць Марынка і глядзіць удаль, спяваючы.

Марынка (спявае). Завіліся сцежкі,

Завіліся ў полі,
А ў каго спытацца:
— Як туды прайсці?

Дзе мой любы ходзіць,
Дзе шукае долі,
Дзе шукае шчасця
У сваім жыцці?

Калі-б знала сэрца
Што сустрэў ён гора,
Калі-б знала сэрца
Той далёкі край, —

Паляцела-б птушкай
Да яго за мора,
Паляцела-б птушкай
За сіні Дунай.

А дарожкі-сцезкі
Разышліся ў полі,
І каго спытацца:
— Як туды прайсці?

Дзе мой любы ходзіць,
Дзе шукае долі,
Дзе шукае шчасця
У сваім жыцці?

З хаты выходзіць бацька, за ім маці. Слухаюць.

Бацька. Што, Марынка, засумавала?

Маці. Янкі не відаць?

Марынка (сумна). Не... Няма Янкі.

Маці. Пайшоў за шчасцем, сыночак, а шчасця не птушка,— не зловіш.

Бацька. Годзе, старая... Забавіўся недзе сыночак. Хутка, мабыць, вернецца.

Маці. Калі гэта ён прыдзе, а сёння-ж дажынкі... тэрмін скончыўся, што даў яму пан. Як мы з панам разлічымся?

Марынка. Цётка, усё добра будзе. Вось пабачыце. Прыдзе Янка. Пачакайце.

Маці. А калі нічога не прынясе? Калі ніякага сродку не знойдзе? Разбурыць пан нашу хацінку?

Бацька. Сваіго лёсу не мінеш... Пойдзем тады па свету, старая... Жабраваць будзем.

Марынка. Чакайце... Нехта ідзе... (Пабегла.)

Маці. Няўжо, Янка, сыночак наш? Няўжо гэта радасць наша вярнулася?

Бацька. Гэта войт.

Марынка (прыбегла). Войт ідзе!..

Маці. Ой ліха! Прапалі нашы галоўкі!..

Войт (да бацькі). Што, не вярнулася тваё шчанё? Сёння-ж дажынкі!

Бацька. Пане войт! Сонца яшчэ высока. Дажынкі не скончаны. Вернецца наш сыночак.

Войт. Тэрмін скончан, галубочкі. (Крывадушна.) Што рабіць будзеце? Куды падзенецца, старыя?

Маці. Пачакай, пане войт. Вернецца Янка.

Войт. Пан чакаць не захоча. Пайду скажу яму, што няма вашага Янкі, што ашуканец ваш Янка. Не з'явіўся.

Маці. Пане войт! Злітуйся! Пачакай хоць да вечара.

Войт. Што, галубочкі, не спадабалася? Нічога не зробіш, даражэнькія. Не магу... не ўправе... Прыдзецца разбурыць вашу хату... А вы не чакайце тут, пакуль вас бізунамі пагоняць. Ідзіце сабе з богам, пакуль час ёсць, каб потым пан не зазлаваў яшчэ больш. Гэтак лепей будзе. (Пайшоў.)

Марынка (абурана). От, каб стукнуць яму па патыліцы!..
Маці (не ведае, што рабіць. Мітусіцца, ломячы рукі). Ой, гора! Ой, ліха!

Марынка (гукае). Янка! Дзе ты? Адгукніся!
Бацька (пахмурны, пахілы). Не ўчуе...

За сцэнай чуецца спеў. Спяваюць жаночыя галасы. Міма хаты павольна ідуць з песняй жанчыны. На галаве першай з іх вянок з каласоў, у руках вялікі сноп. Ззаду ідуць мужчыны. У спевах яны не ўдзельнічаюць.

Жанчыны (спяваюць).

Ды ўжо сонейка над дубком, над дубком.
Добра жаці халадком, халадком.
Ужо сонейка ды над грушамі,
Пусці ты нас, пане, з душамі.
Ды ўжо сонейка за лес коціцца,
Нам, маладзенькім, дамоў хочацца.
Бо ўжо ручанькі нарабіліся,
Ды ўжо ножанькі нахадзіліся
Ды ўжо вочанькі наглядзеліся.

Бацька. Чуеш, маці? Дажынкi. Да пана ідуць.
Першая жанчына. Цётка, чаго вы тут седзіце? Пой-
дзем разам.

Жанчыны запрашаюць маці далучыцца да іх.

Другая жанчына. Ідзі з намі, старая!
Трэцяя жанчына. Далучайся да нас!
Першая жанчына. Хадзем на дажынкi!
Маці. Не ў галаве мне гэта, любыя. Пан хоча нас з хаты
выкінуць, а Янкi нашага няма.
Бацька. Войт да нас прыходзіў. Сёння тэрмін скончыўся.
Разбурыць ён хату.

Жанчыны супакойваюць бацьку і маці.

Першая жанчына. Гэта ён толькі так, пагражае.
Другая жанчына. Палохае.
Трэцяя жанчына. Сёння-ж дажынкi.
Першая жанчына. Народ да пана са снапом ідзе.
Другая жанчына. Вядомая рэч, свята.

Марынка. Жанчыны! Дапамажыце старым! Давайце ўсе разам пана за іх прасіць. Можна ён дзеля свята даруе, а там, мабыць, Янка вернецца.

Першая жанчына. Вядома, пан-жа таксама чалавек.

Другая жанчына. Павінен і ён сэрца мець.

Бацька. Хвалі каня пасля дарогі, а пана — як выцягнуў за ногі.

Маці. Ой, жанчынкі, чусе маё сэрца ліха. Пан, што захоча, то і зробіць. Не паглядзіць на свята.

Першая жанчына. Не бойцеся! Мы вас у крыўду не дадзім!

Другая жанчына. У бядзе не пакінем!

Марынка. Чаго пана баяцца?

Першая жанчына. Зразумела...

Натоўп рушыў далей. Жанчыны заспявалі.

Жанчыны.

Наш пан — баран, баран —

Не пускае жнеськ зарань.

Наша пані авечая —

Не пускае жнеськ да вечара.

А мы з поля ідзем

Ды свайго пана клянём.

Ой, мы свайму пану

Учынілі славу

І выжалі жыта лаву.

Здароў, пане, жыта зжаўшы,

Каб здох ты, не лепетаўшы,

Не хварэўшы, не балеўшы,

Ды нашу працу паеўшы.

Марынка. Войт ідзе з гайдукамі!

Зяўляецца войт з гайдукамі, каб выканаць загад пана і разбурыць хату. Натоўп спыніўся.

Войт. Чаго рты паразяўлялі? Прэч з дарогі!

Першая жанчына. А ты не крычы... Мы не глухія.

Войт (да бацькі і маці). Вы яшчэ тут? Не паслухалі мяне?

Дык самі на сябе наракайце. Пан загадаў вашу хату разбурыць, а вас пачаставаць бізунамі. (Да гайдукоў.) Выканаць памскі загад!

Марынка (да сялян). Хіба гэтак можна? Людзі, вы чулі?

У натоўпе абурэнне.

Першая жанчына (войту). Не чапай старых людзей.

Другая жанчына. Пабойся бога!

Трэцяя жанчына. Сёння-ж свята! (Жанчыны з Марынкай не пускаюць гайдукоў. Гайдукі перашуча спыніліся.)

Войт (зазваў, да жанчын). Вам чаго тут трэба? Вы тут навошта?

Першая жанчына. Сёння—дажынкi. Мы да пана ідем, а ты тут людзей крыўдзіш.

Войт. Не твайго розуму справа! Ідзіце сваёй дарогай, а мне не перашкаджайце. На тое панская воля. Яго загад выконваем.

Першая жанчына. Глядзі, які спрыт на яго напаў!

Другая жанчына. Адкуль у яго толькі злосьць бярэцца!

Трэцяя жанчына. Войт і кат — адзін аднаму брат.

Марынка. Людзі, не давайце старых у крыўду! Ганіце прэч войта з гайдукамі!

Войт (зазваў яшчэ больш). Што? Хто гэта сказаў? (Глядзіць на Марынку.) Зноў ты?

Першая жанчына (ціха). Марынка, хавайся!

Войт (кінуўся да Марынкi, тая схавалася ў натоўпе). Дзе яна? (Жанчыны яго не пускаюць.) А, дык вы гэтак? Бунтавацца? Лаяцца надумалі? Войту перашкаджаць? Захацелася бізуноў пакаштаваць? Думаеце, я не чуў, што вы тут пра пана слявалі? Усё будзе пану вядома! Прэч, нягодніцы!

За сцэнай чуваць голас пана: «Войт! Дзе войт?»

Войт (кідаецца яму насустрач). Я тут, паночку! (Да жанчын.) Ага, сам пан ідзе! Будзе вам цяпер, дурніцы!

Жанчыны (спыніліся ў замяшанні, трывожна.) Пан!... пан ідзе!

Уваходзіць пан, народ спалохана адступас.

Пан (войту). Чаму мой загад не выконваецца? Чаму хата не разбурана?

Войт. Я хацеў разбурыць, паночку, дык вось яны (паказвае на жанчын) крычаць, лаюцца, перашкаджаюць.

Пан. Што? Як гэта перашкаджаюць? Як гэта крычаць, калі пан загадаў? (Да жанчын.) Вам чаго тут трэба? Вы што тут робіце?

Першая жанчына. Мы-ж да вас ідем... На панскі двор.

Другая жанчына. Даруйце, паночак!

Трэцяя жанчына. Сёння дажынкi!

Пан. На панскі двор?.. Дык чаго спыніліся? Ідзіце! Я зараз буду дома. (Напружанае маўчанне. Ніхто не рухаецца з месца)

Пан заўважыў бацьку і маці.) Вы яшчэ тут? Тэрмін скончан!
Прэч адсюль!

Маці. А божа-ж ты мой! Паночак, злітуйся! Куды-ж мы пойдзем? Увесь век свой тут, у гэтай хатцы жылі, на гэтай зямельцы гаравалі.

Пан. На маёй зямлі сядзелі, з маёй ласкі жывіліся! Я — гаспадар і зямлі, і хаты. Што хачу, тое і раблю.

Войт (да бацькі і маці). Чулі?

Маці (плача). Паночак, пачакай яшчэ трошкі. Вось хутка сыночак наш вернецца. Можна ён раду дасць.

Пан. Ха-ха-ха... Старая ведзьма! Дык ты сапраўды яшчэ верыш, што твой шчанюк вернецца?

Войт. Ніколі не вернецца, паночку.

Маці. Ён ніколі не маніў.

Пан. Брэшаш, старая. Твой сын — лайдак, валацуга. Швэндаецца, мусіць, дзе-небудзь па свеце ды жабруе, а мо і крадзе, зладзюга.

Войт. Уся іхняя парода гэтка, паночку. Які дуб, такі і тын, які бацька, такі і сын.

Маці (горда выпрамяецца, не глядзячы на слёзы і безвыходнае становішча). Няпраўда! Хлусіш, панскі падбрэхіч! Мой сын не такі! Ён лепш за вас усіх! Ён сумлены, добры. Яго слова — цвёрдае.

Пан. Даволі балбатні. (Войту.) Гэй, разбурыць хату! Выкіньце старыя косці бізунамі, калі самі не ідуць.

Войт і гайдукі кідаюцца выконваць загад, Народ хвалюецца.

Маці (плача, не пускае гайдукоў). Не дам... Не рушце, не вашае...

Бацька (схапіў войта за рукаў). Пане войт... Пане войт. (Войт б'е старога па твары.)

Бацька. Душагубы! Літасці ў вас няма.

Маці. Ратуйце!

Марынка (схапіла войта за каўнер). Людзі! Чаго глядзеце? Бачыце, што робіцца? На дапамогу! (У гэты момант за сцэнай чуецца вясёлы спеў.)

Марынка (выпусціла войта, радасна). Янка! Янка вярнуўся!..

Уваходзіць Янка.

Янка. Добры вечар, суседзі!

Маці (кідаецца яму на шыю). Сыночак мой, родненькі!

Янка (спыніўся). Што гэта тут робіцца?

Маці Выганяюць нас.

Бацька. Хату разбураюць.

Янка (абнімае бацьку і маці). Не бойцеся, мае любя. Усё ўладзіцца. Усё добра будзе.

Зацікаўленыя сяляне пасоўваюцца бліжэй.

Пан. Што? Ха-ха-ха!.. От брэша, лайдак!

Войт. Ён заўсёды брэша, паночку.

Пан (кпліва). Мабыць, разлічыцца са мною спяшаешся?

Янка. Цяпер не твая часы, каб з нас нямаведама за што спаганяць! Цяпер ты нас не будзеш няволіць!

Пан (здзіўлена). Як? Што ты кажаш, лайдак?

Янка (да' сялян). Слухайце, людзі! Кароль загадаў, каб народ на паноў не працаваў. Няхай кожны сам на сябе працуе. Мы цяпер вольныя! (Сярод сялян радаснае ажыўленне.)

Войт. Ён брэша, паночку. Не можа таго быць!

Пан (абурана). Няпраўда! Не слухайце яго! Не можна! То ёсць бунт! (Да Янкі.) Дык ты гэтак загаварыў, хаме?

Янка. Цішэй, пане! Вось каралеўская папера. Кароль сам яе падпісаў, каб народ на паноў не працаваў. Глядзіце, людзі! (Янка ўрачыста дае пану скрутак паперы, паказваючы ўсім вялізную каралеўскую пятчатку.)

Пан (недаверліва). Што гэта? (Глядзіць на пятчатку. Здзіўлена паўскае плячыма.) Нічога не разумею... (Усе абступілі яго. Пан нахмурыўся, напружана чытае сам сабе, потым твар яго праясняецца. Глянуўшы на Янку, ён пачынае рагатаць, упёршыся рукамі ў бокі.) Ха-ха-ха... ха-ха-ха... (Сярод сялян незадавальненне.)

Янка (здзіўлена глядзіць на пана). Чаго смяешся? У паперы напісана, што мы цяпер вольныя і што нікому не трэба працаваць на паноў, і каб ты, пан, маіх бацькоў не чапаў. Гэта, панок, не жарты!

Пан. Ха-ха-ха... (Ад смеху не можа гаварыць.) От, валадуга!.. Ха-ха-ха!.. От, лайдак!.. От, дурань! З яго пажартавалі, а ён паверыў! Ха-ха-ха... У каралеўскай паперы сказана: «Хто прад'явіць гэтую паперу ды будзе маніць пра тое, што нібыта сяляне не павінны працаваць на паноў, таго адразу схавіць, дзе-б ён ні знаходзіўся, і звязаць, як дзяржаўнага злачынцу і здрадніка, а калі ён будзе супраціўляцца і баламуціць народ, — пакараць яго смерцю на месцы. Падпісана: «Дурымонтус рэкс.» Чулі?

Сяляне маўчаць. Войт глядзіць на паперу цераз плячо пана.

Войт. Не тая папера! Ашукалі дурня!

Янка. Што гэта? Людзі, сяляне!.. Бачу я зноў на справе, чаго варты каралеўская падзяка ды каралеўскае слова.

Пан. Не слухаць. (Гайдукам.) Узяць яго!

Па знаку пана гайдукі кідаюцца на Янку.

Маці. А дзіятка-ж маё, а маё роднае! А што-ж гэта яны робяць з табою злодзеі!..

Войт. Цыц, падла!

Пан. Звязаць яго хутчэй! Зараз мы яго навучым трохі, як маніць.

Янка. Калі так, трымайся, пан. Ёсць у мяне свой сродак. Паскачаш ты пад маю дудку. (Адскаквае ў куток, схопіўшы дудку, і пачынае іграць.) А ну, патанцуй, пане, і ты, войт, і вы, панскія сабакі, гайдукі! (Пан, войт і гайдукі пачынаюць скакаць. Сяляне здзіўлена глядзяць на пана, потым пачынаюць смяцца.)

Першая жанчына. Глядзі, што пан нагамі вырабляе.

Другая жанчына. Войт таксама не адстае...

Трэцяя жанчына. Але-ж і дудка якая цудоўная ў Янкі!..

Бацька (да пана). Заўсёды ты нас катаваў, а цяпер, і сам заскакаў.

Народ смяецца.

Янка. Хутчэй, весялей! Пане войт, не лянуйся! Гэй, паночку, яшчэ разок! Гоп! Гоп!

Пан. Змоўкні, лайдак! Спыніся! Я цябе павешу!

Бацька. А ну, паспрабуй!..

Войт. Даволі, Янка!.. Пазабаўляўся і досыць...

Пан. Дай адпачнуць...

Янка (спыняе ігру, смяецца). Ну, адпачывай!..

Знясілены пан сядзіць на зямлі і бездапаможна міргае вачыма. Жанчыны акружылі яго, смяюцца і кпяць з пана.

Пан (жаласлівым голасам). Даволі, суседзі, даволі... Пажартавалі, пазабавіліся крыху і досыць. (Спрабуе ўзняцца, але не можа). Адпусціце мяне, людзі добрыя, дахаты. Мы з вамі заўсёды жылі па-суседску—у добрым ладзе ды ў спагадзе. Навошта нам гэтыя сваркі. Трэба ўсё вырашаць па-сямейнаму: вы—мне, я—вам. Бо я—ваш бацька, а вы—мае дзеці. Я вас заўсёды любіў і зараз люблю. Войт гэтаму сведка.

Войт (енчыць). І я вас люблю, браточкі! Дальбог, люблю!

Народ смяецца.

Марынка. Ад такой любові можна працягнуць ногі. Бачылі, які хітры?

Бацька. А нас за што хацеў пакараць?

Маці. З хаты выгнаць?

Марынка. Хату разбурыць?

Пан. Хату разбураць я не буду. Бог з вамі, жывіце сабе на здароўе. Хіба я перашкаджаю? Гэта я толькі так, пажартаваць хацеў. Разлічымся як-небудзь потым, па-сямейнаму... Не трэба на мяне крыўдзіцца, суседзі.

Першая жанчына. Глядзі, як заспяваў!..

Марынка. Соладка, як салавейка.

Маці (здзіўлена). Як быццам і не наш пан.

Другая жанчына. Нібы яго падмянілі.

Трэцяя жанчына. І воіт таксама...

Першая жанчына. Заўсёды, як воўк, на авечак кідаўся, а цяпер сам у авечку ператварыўся.

Воіт (да Янкі, лісліва). Дзе ты гэткую цудоўную дудку здабыў? З выгляду простая, а якую сілу мае.. (Нечакана выхапіў дудку.) Цяпер ты пад нашу дудку паскачаш!

Янка (кідаецца на воіта). Аддай дудку, злодзей! (Воіт перадае дудку пану.)

Пан (ускочыў на ногі). Не, любы! Цяпер ты гэтай сілы пазбаўлен! (Высока ўзнямае дудку.)

Марынка (падшоўшы ззаду, выхапіла дудку з рук пана). Не, паночку, памыліўся! З намі ты не разлічыўся. Зноў табе шкода—цудоўная дудка ў руках народа! (Перадае дудку Янку.)

Янка (зноў пачынае іграць). Трэба нам не на караля спадзявацца, а самі свабодна дамагацца. Усіх паноў прагнаць ды сабе лепшую долю прыдбаць.

Марынка. А з ім што рабіць? (Паказвае на пана.)

Янка. Досыць яму над намі панаваць. Выкінуць трэба яго з нашай зямлі ды так гнаць, каб ніколі сюды больш да нас не вяртаўся.

Пан. Даруйце, людзі добрыя! Пакіньце мяне! Ніколі не буду рабіць зло. З усімі буду жыць у згодзе.

Марынка (падскаквае да пана і пад агульны рогат хлюпае яго снапом па ілбу). Даволі маніць, нас не ашукаеш!

Маці. Без цябе абыйдземся.

Жанчыны акружылі пана, воіта і гайдукоў і заспявалі.

Жанчыны. Дажалі жыта,

Выгналі ліса.

У нашага пана
Галава лыса.
А у нас сёння дажон, дажон,
Злому пану ражон, ражон!

Пад агульны смех і спевы выкідваюць пана, войта і гайдукоў са сцэны і
гоняць далёка за вёску.

Янка. Шчаслівай дарогі, каб паламаў сабе ногі!

Бацька. Калі-б паноў чорт узяў, тады-б свет гора не знаў.

Янка. А каб нам гэтае ліха зламаць, трэба ўсім, як адзін
чалавек, стаяць. Між сабою не сварыцца ды ад ворагаў бара-
ніцца, бо для дружнай грамады ніякі вораг не страшны!

Бацька. Будзе сярод нас згода — будзе і выгода.

Янка. Дык вось, людзі добрыя, будзем мы адзін за аднаго
стаяць ды ворагаў-паноў з зямлі праганяць, а цяпер не шкада
і патанцаваць.

Агульныя вясёлыя танцы. Народнае свята. Пад канец танцаў Марыка
выходзіць на авансцэну

Марынка. Я казала, што Янка — разумны хлапец. На
гэтым і казцы...

Усе (разам). Канец!

Заслона

Канец

Рэдактар Я. Маўр

Тэхрэдактар Я. Карпіновіч
Карэктар В. Макоўская

Здана ў друкарню 19/IV

Падпісана да друку 24/IX-45 г.

Аб'ём 3½ вучотна-аўтарск. аркушаў. Аб'ём 3½ друкаваных аркушаў.

Папера 60×84/16

Знакаў у друкаваным аркушы 38.000

Тыраж 5.000

Зак. № 1263

АТ 29217

Друкарня імені Сталіна, Мінск, Дом друку.

t

2

ЦАНА 4 руб. 50 кап.

80000002733285

1964 г.

Виталий Вольский
1945 г.

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ
Виталий Вольский
ЧУДЕСНАЯ ДУДКА
Государственное Издательство БССР
Минск 1945 г.

